

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Εισαγωγή

1.1. Προδιάθεση

Ο ακριβής χρόνος έκχριστιανισμού του Βυζαντίου, παλαιᾶς μεγαρικής ἀποικίας¹, εἶναι ἄγνωστος² ὡστόσο στὴ συνείδηση τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας προοδευτικὰ καλλιεργήθηκε ἡ βεβαιότητα ὅτι πρόκειται περὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας συνδεόμενης μὲ τὴ δράση τῶν Ἀποστόλων Ἀνδρέα καὶ Ἰωάννου³. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Βυζαντίου ἀρχικῶς ὑπαγόταν στὸν Μητροπολίτη Ἡρακλείας⁴. Ἡ Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (6^{ος} κανόνας⁵) δὲν διαλαμβάνει εἰδικὸ κανόνα γιὰ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Βυζαντίου ὅπως γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια, τὴν Ρώμη καὶ τὴν Ἀντιόχεια, ἀλλὰ σιωπηρὰ ἐπιβεβαιώνει τὸ ἕως τότε κανονικὸ καθεστῶς «τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατεῖτω...» Ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας τῆς αὐτοκρατορίας στὴν Ἀνατολὴ ἀπὸ τὸν Μ. Κωνσταντῖνο καὶ συνακόλουθα ἡ ἴδρυση τῆς Νέας Ρώμης ἢ ὁποῖα ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ ὀνομάσθηκε Κωνσταντῖνου-Πόλις δὲν ἦταν μόνο ἓνα γεγονός ὑψίστης πολιτικῆς σημασίας ἀλλὰ ἐπέδρασε καταλυτικὰ καὶ στὴ θέση καὶ σημασία τοῦ Θρόνου τῆς πρωτεύουσας ἔναντι τῶν ὑπολοίπων Θρόνων τῆς αὐτοκρατορίας.

Πότε ἀκριβῶς ἄρχισε νὰ κτίζεται ἡ Κωνσταντινούπολη δὲν εἶναι σαφές⁶. Ἀναμφισβήτητα, ὅμως τὰ ἐγκαίνιά της τελέσθηκαν τὸ ἔτος 330 μ.Χ. Ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Μ. Κωνσταντῖνου ὅμως, ὄχι μόνον ἔπαυσε ἡ πραγματικὴ ἐξάρτηση τοῦ ἐπισκόπου Βυζαντίου ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Ἡρακλείας ἀλλὰ ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ Βυζαντίου ἀπορροφήθηκε προοδευτικὰ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς πρωτεύουσας. Παράλληλα, ἄρχισε ἡ επέκταση τῆς δικαιοδοσίας τῆς κωνσταντινουπολίτιδος Ἐκκλησίας ἰδίως ἐπὶ ἀρχιερατείας τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Τὴν προοδευτικῶς αὐξανόμενη ἐπιρροὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιβεβαίωσε ὁ 3^{ος} κανόνας τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀποδίδοντας στὸν

¹ Γιὰ τὴν ἱστορία τῆς μεγαρικής ἀποικίας τοῦ Βυζαντίου βλ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, 1 καὶ τὶς ἐκεῖ παραπομπές..

² ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, 2.

³ Περισσότερα σὲ ΦΕΙΔΑ ΙΣΤΟΡΙΑ, 831.

⁴ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, 22.

⁵ Γιὰ τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο βλ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ, 175, Β.ΦΕΙΔΑ, Ἡ Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος: πρόβλημα περὶ τὴν σύγκλησιν, τὴν συγκρότησιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς συνόδου, Ἀθῆναι: [χ.ό.], 1974.

⁶ Ὑποστηρίζεται ὅτι ἔγινε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 325-330. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, 31.

Κωνσταντινουπόλεως τὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς μετὰ τὸν Ρώμης διότι ἡ Κωνσταντινούπολη εἶναι ἡ Νέα Ρώμη. Ἡ ἐξίσωση τῶν πρεσβείων ὅμως ἐπῆλθε μὲ τὸν περίφημο 28^ο κανόνα τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἀνανεώθηκε μὲ τὸν 36^ο κανόνα τῆς Πενθέκτης [ἐν Τρούλλῳ] Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Στὸ σύστημα τῆς πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, ὁ Θρόνος τῆς Νέας Ρώμης ἀπόλαυε τῶν ἴσων πρεσβείων μὲ τὸν Θρόνο τῆς πρεσβυτέρας, στὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλοπεριχώρησης, σύστημα ποὺ δὲν ἀνέκοψε τὸν ἀνταγωνισμό τῶν δύο Θρόνων. Ὁ ἀνταγωνισμὸς αὐτὸς ἔφθασε ἀρκετὲς φορὲς⁷ σὲ διακοπὴ κοινωνίας μὲ σημαντικότερο τὸ σχίσμα ἐπὶ ἱεροῦ Φωτίου⁸ καὶ τελικῶς ὀδήγησε στὸ μέγα Σχίσμα τοῦ 1054 καὶ τὴν πλήρη ἀποκοπὴ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία ἀναδεικνύοντας τὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνο πρῶτο στὴν τετρακτὺν τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ πρωτεύουσα αὐτῆ σχέσι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου συνεπάγεται, ὅπως θὰ παρουσιασθεῖ ἐκτενῶς στὸ κεφάλαιο γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ ἐκκλήτου, προνόμια, δικαιώματα καὶ καθῆκον θυσιαστικῆς ἀγαπητικῆς διακονίας τῆς Πρωτόθρονης Ἐκκλησίας ἔναντι τῶν ὑπολοίπων πρεσβυγενῶν καὶ νεώτερων Πατριαρχείων καὶ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἐνάσκησι τῶν προνομίων αὐτῶν προκαλοῦσε καὶ προκαλεῖ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἀμφισβητήσεις καὶ ἐντάσεις καὶ τὰ καθιστᾶ «σημεῖον ἀντιλεγόμενον» μεταξὺ κανονολόγων, κανονολογούντων, νομικῶν καί, γενικότερα, μεταξὺ τῶν ἐνασχολουμένων μὲ τὸ ἀντικείμενο τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου.

Παράλληλα, ἡ ἄσκησι τοῦ προνομίου ἐπιηρεάζεται τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰ παρακάτω στοιχεῖα: α) τὸ σύστημα σχέσεων Κράτους-Ἐκκλησίας τὸ ὁποῖο ἰσχύει στὴν Ἐκκλησία ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀσκεῖται τὸ Ἐκκλητο ὅπως καὶ τὶς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μὲ τὸ Κράτος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐδρεύει, β) τὶς πολιτικὲς καὶ διεθνεῖς συνθήκες καὶ γ) τὴν προσωπικότητα τῶν πρωταγωνιστῶν καὶ ἰδιαίτερα τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐπιβεβαιώνεται ἔτσι μέσα ἀπὸ ἓνα χαρακτηριστικὸ πλὴν ἐξαιρετικὸ θεσμό, δηλωτικὸ τῆς οἰκουμενικότητος τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἓνα γνώρισμα τοῦ ἰδίου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ὅτι δηλαδή, πρόκειται γιὰ ἓνα *sui generis* κλάδο δικαίου στὸν ὁποῖο περιπλέκονται τὸ δίκαιο, ἡ θεολογία, ἡ πολιτικὴ καὶ οἱ διεθνεῖς σχέσεις.

Θεοφάνεια 2018. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ὑπογράφουν τὸν τόμο τῆς ἐκχώρησης τοῦ αὐτοκεφάλου στὴν Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας, ὁ ὁποῖος καὶ ἐγχειρίζεται στὸν νεοεκλεγέντα Μητροπολίτη Κιέβου Ἐπιφάνιο. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ σημαντικότερο ἐκκλησιαστικὸ γεγονός στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μετὰ τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο ποὺ διενεργήθηκε στὸ Κολυμπάρι τῶν Χανίων τῆς Κρήτης τὸ 2016. Ἐξίσου ὅμως, ἐκκλησιαστικὸ γεγονός συνιστᾶ τὸ προαπαιτούμενο τῆς χορήγησης τῆς αὐτοκεφα-

⁷ Ἀκακיאνοῦ σχίσμα. Βλ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ, 228.

⁸ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ, 345

λίας ήτοι ή όμόφωνη απόφαση τής Ίερας Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, με την όποία έκανε δεκτό και τύποις και ουσία τὸ ένδικο μέσο του εκκλήτου, που άσκησαν οί καθαιρεθέντες Φιλάρετος Ντενισένκο, Μακάριος Μαλετίτς και λοιπά τρίτα πρόσωπα⁹. Οί εξέλίξεις αυτές αναζωπύρωσαν την έπιστημονική, και όχι μόνο, συζήτηση για τὸν χαρακτήρα και κυρίως τὸ εὔρος τῶν προνομίων του Οικουμενικού Θρόνου και όδήγησαν στα άκρα τις διεκκλησιαστικές σχέσεις καθώς ο Πατριάρχης Ρωσίας Κύριλλος διέγραψε από τὰ δίπτυχα τὸν Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο που χορήγησε τὴν αυτοκεφαλία και τούς: Πατριάρχη Άλεξανδρείας Θεόδωρο και Αρχιεπίσκοπο Άθηνῶν Ίερώνυμο οί όποιοι απάντησαν θετικά στα ειρηνικά γράμματα του Μητροπολίτη Κιέβου αναγνωρίζοντας ως κανονική τὴν νεοπαγεῖσα Έκκλησία. Παράλληλα, έκκρεμοῦσε¹⁰ και άκόμη σήμερα (Ιούλιος 2020) εκκρεμεί ή «έν καιρῶ» υποβληθεῖσα εκκλητος προσφυγή τής «έν Βορείῳ Μακεδονία έν σχίσματι διατελούσης τό γε νῦν έχον Έκκλησίας»¹¹. Ός αποτέλεσμα, τὰ τελευταία δύο έτη παρήχθη ικανή έντυπη και πλουσιότερη ήλεκτρονική βιβλιογραφία υπέρ και κατά του προνομίου τής εκκλήτου προσφυγής, βιβλιογραφία εκτεινόμενη από τὴν οικουμενική έκταση του προνομίου έως τὸν περιορισμό του μόνο έντός τής δικαιοδοσίας του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ποιός ο λόγος λοιπὸν για μία άκόμη μονογραφία περι του εκκλήτου;

Φέτος, συμπληρώνονται 170 έτη από τὴν ανακήρυξη τής Έκκλησίας τής Ελλάδος ως αυτοκέφαλης και 10 έτη από τὴν ψήφιση του ισχύοντος Καταστατικού Χάρτη τής Έκκλησίας τής Κύπρου. Παράλληλα, ο γράφων συμπληρώνει 3 έτη διδασκαλίας εκκλησιαστικού Δικαίου (τῶν Έκκλησιῶν Κύπρου και Ελλάδος) στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου τής Λευκωσίας. Η συγκριτική διδασκαλία τής όργάνωσης τῶν δύο Έκκλησιῶν¹² με ώθησαν στην έμβάθυνση έπ' αυτής ίδίως όταν

⁹ Για τὸ ούκρανικό ζήτημα βλ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ ΟΥΚΡΑΝΙΚΟ, ΦΕΙΔΑ ΟΥΚΡΑΝΙΚΟ και ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΟΥΚΡΑΝΙΚΟ.

¹⁰ Ανακοινωθέν τής Αρχιγραμματείας τής Άγίας και Ίερας Συνόδου της 11^{ης} Μαΐου 2019 διαθέσιμο στὸν ιστότοπο <https://www.orthodoxianewsagency.gr/epikairoti/anoigei-to-thema-tis-ekklisias-ton-skopion/> [τ.π. 16.4.2021].

¹¹ Αυτόθι.

¹² Όπως θα αναλυθεῖ στὸν οικείο τόπο, ή Έκκλησία τής Κύπρου είναι άρχαιοτάτη [άρχαιοτέρα και αὐτῶν τῶν Έκκλησιῶν τής πρεσβυτέρας και τής Νέας Ρώμης όπως μνημονεύεται στὸ βιβλίο τῶν Πράξεων τῶν Αποστόλων από τὸν Εὐαγγελιστὴ Λουκά (Πράξεις, ΙΓ, 4)] αποστολική Έκκλησία, ή μόνη τῶν αυτοκεφάλων Έκκλησιῶν με κατοχύρωση από Οικουμενική Σύνοδο (8^{ος} κανόνας Γ' Οικουμενικής Συνόδου). Αντίθετα, οί Έκκλησιαστικές επαρχίες οί όποιες συγκροτοῦν αὐτὸ που θα όρίσουμε σὲ επόμενη ένότητα ως «Έκκλησία τής Ελλάδος» ανήκαν στὸ Άνατολικὸ Ίλλυρικό στη δικαιοδοσία του Πάπα Ρώμης. Τὸ Ίλλυρικό (παλαιά υπαρχία Ίλλυρικού) διαερέθηκε ἐπὶ Θεοδοσίου Α' του Μεγάλου σὲ Δυτικὸ Ίλλυρικό («διοίκησις» Παννονίας, ή όποία υπήχθη στην υπαρχία Ίταλίας) και Άνατολικὸ Ίλλυρικό («διοίκησις» Δακίας και Μακεδονίας: Μακεδονία, Ήπειρος, Θεσσαλία, Πελοπόννησος, Κρήτη, όρισμένα νησιά του Αἰγαίου), διεδικεῖτο από τούς Θρόνους τής Ρώμης και τής Νέας Ρώμης-Κωνσταντινουπόλεως και περιήλθε σταδιακά στὸ Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, κυρίως δια τής Νεαράς του Θεοδοσίου Β' του Μικροῦ περι κρίσεως επισκόπων και όριστικῶς δια τής Νεαράς του Λέοντος Γ' Ίσαύρου τὸ 732 (Στεφανίδου, 258) και έκτοτε έως τὸ 1850 ἦταν αναπόσπαστο κομμάτι του Πατριαρχείου Κωνσταντι-

συνδέονται με την πρωτόθρονη Έκκλησία της Κωνσταντινούπολης. Ταυτόχρονα, η συγκριτική επισκόπηση ανέδειξε σημαντικές ομοιότητες αλλά και καιρίες διαφορές στη διαρρύθμιση τόσο των σχέσεων Έκκλησίας και Πολιτείας στα δύο Κράτη όσο και στην έσωτερική οργάνωση των δύο -όμοδόξων- Έκκλησιών. Ός εκ τούτου, έπρεπε να επιλεγεί ένα αντικείμενο προς έρευνα τὸ ὁποῖο θὰ ἦταν κοινὸ στὶς δύο Έκκλησίες καὶ ἐν ταυτῶ θὰ παρουσίαζε ἰδιατερότητες οὕτως ὥστε νὰ προσφέρεται γιὰ ἐμβάθυνση καὶ κριτικὴ ἀνάπτυξη. Οἱ ζωνρὲς ἀντεγκλίσεις περὶ τῆς ἐκκλήτου προσφυγῆς ἐνώπιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τὸ ἀναδεικνύουν ὡς ἰδανικὴ βάση μελέτης. Ἐπιπλέον, τὰ ἰσχύοντα καταστατικὰ κείμενα ἀμφοτέρων τῶν Έκκλησιῶν προβλέπουν τὸ ἔκκλιτον ὡς ἔνδικο μέσο καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ πράξη ἔχει νὰ ἐπιδείξει εὐάριθμη ἀλλὰ ἰκανὴ νομολογία ἢ ὁποῖα ἕως τώρα δὲν ἔχει μελετηθεῖ αὐτοτελῶς, πολλῶ μᾶλλον συγκριτικά, εἰς βάθος. Σὲ ἐπίπεδο συστημάτων σχέσεων καὶ νομικῆς οργάνωσης Κράτους καὶ θρησκευτικῶν κοινοτήτων ἡ ἄσκηση τοῦ ἐκκλήτου ἐγείρει διαχρονικὰ οὐσιώδη δικαιοπολιτικὰ ζητήματα.

Κοντολογίς, τὸ περιεχόμενο τῆς παρούσας μελέτης διαβαθμίζεται σὲ δύο ἐπίπεδα: τὴν ρύθμιση τοῦ προνομίου τοῦ ἐκκλήτου καὶ τὴν ἐφαρμογὴ του σὲ ἐκάστη τῶν Έκκλησιῶν ὅπως καὶ τὴ συγκριτικὴ κριτικὴ θεώρηση τῶν ἐπὶ μέρους ρυθμίσεων. *Conditio sine qua non*, εἶναι ἡ αὐστηρὴ ὀριοθέτηση τῶν ἐρευνητέων ἀντικειμένων ἥτοι κυρίως τῆς ἐκκλήτου προσφυγῆς ἢ ἀπλῶς τοῦ ἐκκλήτου καὶ τῆς «Έκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καθὼς ἡ Έκκλησία τῆς Κύπρου εἶναι σαφὲς τί περιλαμβάνει καὶ συνεπῶς θὰ παρουσιασθεῖ εὐθέως στὸν προσήκοντα τόπο.

1.2. Ἡ πολυσημία τοῦ προνομίου στὴν ἱστορικὴ πορεία τῆς Έκκλησίας

Τὸ ἔνδικο μέσο τῆς ἐκκλήτου (ἐφέσεως, *appellatio*, *provatio*) εἶναι τὸ βοήθημα τὸ ὁποῖο παρέχεται ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς κανόνες καὶ ἀπὸ τὸν πολιτειακὸ νόμο, ἐὰν τὸ σύστημα σχέσεων Έκκλησίας-Κράτους εἶναι πολιτειακοκρατικὸ, πρὸς τὸν σὲ πρῶτο βαθμὸ τῆς (ἐκκλησιαστικῆς) ποινικῆς δικαιοδοσίας κριθέντα καὶ καταδικασθέντα κληρικό, μοναχὸ ἢ ἀκόμα καὶ λαϊκὸ μέλος τῆς Έκκλησίας καὶ τοῦ δίδει τὸ δικαίωμα νὰ προσβάλλει τὴν πρωτόδικη ἀπόφαση σὲ δευτεροβάθμιο, συνεπῶς καὶ ἀνώτερο, ἐκκλησιαστικὸ δικαστήριον ὡς ἐσφαλμένη ἐπιδιώκοντας τὴ διόρθωσή της.

νουπόλεως. Συνεπῶς, οἱ σχέσεις Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Έκκλησίας τῆς Κύπρου εἶναι σχέσεις ἀδελφῶν Έκκλησιῶν (Πρωτοθρόνου Έκκλησίας - Ἀποστολικῆς Ἀυτοκέφαλης Έκκλησίας) ἐνῶ οἱ σχέσεις Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Έκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶναι σχέσεις Μητρὸς καὶ Θυγατρὸς Έκκλησίας ὑπὸ τὴν διαλυτικὴ αἴρεση τῆς ἄρσεως τοῦ Τόμου τῆς Ἀυτοκεφαλίας ἢ τῆς τροποποιήσεως/ἀνακλίσεως τῆς Πράξης τοῦ 1928 ἐφόσον τὰ κείμενα αὐτὰ δὲν ἔχουν ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ Οἰκουμενικὴ ἢ ἔστω Πανορθόδοξη Σύνοδο. Τοῦτο δέ, κατὰ τὴν κανονικὴ ἀκρίβεια καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ὄσων διαλαμβάνει ἡ Ἑλληνικὴ (πολιτειακὴ) ἔννομη τάξη. Ἐκτενὴς ἀνάλυση στὴν ἐνότητα γιὰ τὴ θέση τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτη τῆς Έκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στὴν Ἑλληνικὴ ἔννομη τάξη.

Ὁ κανονικὸς νομοθέτης¹³ ἀπὸ πολὺ νωρὶς υἰοθέτησε τὸ θεμελιῶδες ἀξίωμα «τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἀπειρίαν τοῦ δικάσαντος ἐπανορθοῦται ἢ ἔκκλητος»¹⁴ καὶ χορηγεῖ «παντὶ τῷ καταδικαζομένῳ καὶ ἀδικεῖσθαι οἰομένῳ»¹⁵ τὴν βοήθεια τοῦ ἐκκλητίου¹⁶ καὶ μάλιστα ὅπως ἐρμηνεύει ὁ Βαλσαμώνας ὄχι μόνον ἅπαξ ἀλλὰ καὶ δις.¹⁷ Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ δικαίωμα αὐτὸ διαπλάσθηκε σταδιακὰ μέσα ἀπὸ τὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἥτοι τὸ πρῶτον ἐθιμικὰ μέσῳ τῆς νομολογίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων. Ὁ διωγμὸς κατὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου¹⁸ ἀπετέλεσε τὴν ἀφετηρία γιὰ τὴν ἄσκηση τοῦ δικαιώματος προσφυγῆς τοῦ καταδικασθέντος ἐνώπιον ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου μείζονος δικαιοδοσίας. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος καθαιρέθηκε στὴν Σύνοδο τῆς Τυροῦ τὸ ἔτος 335 καὶ στὴ Σύνοδο τῆς Ἀντιόχειας τὸ 340 καὶ ἀποκάρτασθήθηκε, κατόπιν προσφυγῆς του πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ρώμης Ἰούλιο Α΄ διὰ ἀποφάσεως Συνόδου ποὺ συνεκλήθη στὴ Ρώμην τὸ 340.

Σύμφωνα μὲ τὸν 15^ο κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου (341) ἡ κατὰ παμπηφία ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις εἶναι ἀνέκκλητος¹⁹ καὶ ἡ ἄσκηση ἐφέσεως ἦταν ἡ ἐξαίρεση. Ἡ ἄσκηση ἐφέσεως ἦταν ἐπιτρεπτὴ σὲ δύο περιπτώσεις: α) ὅταν ἡ ἀπόφασις δὲν ἐξεδόθη ὑπὸ πάντων τῶν Ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἀλλὰ ἀπὸ μερικοὺς μόνον ἀπὸ αὐτούς²⁰, β) ὅταν ἡ πρωτοβάθμια καταδικαστικὴ ἀπόφασις δὲν ἐξεδόθη διὰ παμπηφίας²¹. Ἡ ἐξαίρεση μεταβλήθηκε σὲ κανόνα διὰ τῶν γ', δ' καὶ ε' κανόνων τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς ὁποίας κατοχυρώθηκε de jure canonico τὸ ἐκκλητικὸν στὸν Πάπα τῆς Ρώμης²².

Στὴν κανονικὴ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας τὸ προνόμιον τοῦ «Ἐκκλητίου»²³ ἢ τῆς «Ἐκκλητίου» ἐνώπιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐχρησιμοποιεῖτο γιὰ νὰ δηλώσει τὴν ἀνώτατη δικαστικὴ κρίσις²⁴. Ἴσοδύναμο ὄρο ἀποτελεῖ τὸ «δικαίωμα τοῦ Ἐκκλητίου» ἢ ἡ «ἔκκλητος προσφυγή».

¹³ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΣ, 830

¹⁴ Π. 49. 1. 1 pr., Β. Θ α.α.

¹⁵ Σύμφωνα μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Βαλσαμώνα. ΣΥΝΤΑΓΜΑ τ. Γ', 146, 241-242

¹⁶ Κατὰ τὸν Ζωναρά, ΣΥΝΤΑΓΜΑ Β 182-184, Γ 133, 240, 468 καὶ ὅπως ὑπογραμμίζει ὁ Ἀριστίνδης (Σύνταγμα Γ', 341) «ἢ γὰρ ἐκκλητος ἀπειρίαν ἢ ἀδικίαν ἐπανορθοῦται τοῦ δικαστοῦ».

¹⁷ «Νενομοθέτηται γὰρ μὴ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις ἐκκαλεῖσθαι τὸν νομίζοντα ἀδικεῖσθαι» κατὰ τὸν Βαλσαμώνα. ΣΥΝΤΑΓΜΑ τ. Γ', 236-237, 239, 589, ΠΑΛΛΗΣ ΠΟΙΝΙΚΟ, 574 επ.

¹⁸ Ἀφετηρία ἀσκίσεως ἐνδίκου μέσου ἐνώπιον Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου μείζονος ποινικῆς δικαιοδοσίας ἔδωσε ὁ διωγμὸς κατὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Βλ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ, 167 επ.

¹⁹ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, Γ', 153

²⁰ Βλέπε σχόλιο Ζωναρά ὑπὸ τὸν δ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου, ΣΥΝΤΑΓΜΑ, Γ' σ. 133-134.

²¹ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ ΕΚΚΛΗΤΟΝ, 11

²² Γιὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν ἔκτασις τοῦ ἐκκλητίου αὐτοῦ βλέπε τὴν σχετικὴν παράγραφο κατωτέρω ὅπου καὶ ἡ βιβλιογραφία.

²³ ΠΑΠΑΘΩΜΑ, ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ, 64

²⁴ Ἀντίστοιχο δικαίωμα ἀναγνωρίσθηκε τὸ πρῶτον στὸν Πάπα Ρώμης διὰ τῶν κανόνων τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου ὅπως θὰ παρουσιαθεῖ σὲ ἐπόμενην παράγραφο. Ἐκτοτε καὶ κυρίως μὲ τὴν ἀναγνώρισις στὸν Θρόνον τῆς Νέας Ρώμης τῶν ἴσων πρεσβείων μὲ τὴν πρεσβυτέρα οἱ δύο Θρόνοι, μέσῳ καὶ τοῦ προνομίου τοῦ Ἐκκλητίου ἐρμηνευομένου διαφορητικὰ ἀπὸ ἕνα ἕκαστο, ἀνταγωνίζονται ἀλλήλους γιὰ τὸ πρωτεῖο

Οί δύο ὄροι διαφοροποιοῦνται ὡς πρὸς τὸ πρῖσμα θεώρησης τοῦ ζητήματος. Ὁ πρῶτος ἐστιάζει στὸ ἔκτακτο τοῦ θεσμοῦ καὶ στὸν προνομιακὸ του χαρακτήρα, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἀναδεικνύει καὶ τὸν δικαιοματικὸ χαρακτήρα τοῦ ζητήματος. Στὴν παρούσα μελέτη, οἱ ὄροι θὰ χρησιμοποιοῦνται ἐναλλακτικῶς. Δὲν πρόκειται γιὰ τὸ τακτικὸ ἐνδικο μέσο τῆς ἐκκλήτου (=ἐφέσεως) ἢ ὁποῖα ἀσκεῖται στοὺς κόλπους τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀντίστοιχα στοὺς κόλπους τῶν ὑπολοίπων Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς. Πρόκειται γιὰ ὑποπερίπτωση τοῦ δικαιώματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὴν ἀνάμιξή της στὶς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν²⁵. Ὅπως θὰ ἀναφερθεῖ σὲ ἐπόμενη ἐνότητα τὸ βάρος δίδεται στὸν προνομιακὸ χαρακτήρα καίτοι δύνανται νὰ συνυπάρχουν στοιχεῖα τοῦ τακτικοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἐφέσεως. Αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ προνομιακὸς χαρακτήρας καὶ ἡ σύμφυτη μὲ αὐτὸν ἀνάμιξη τοῦ Θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὸ ἐσωτερικὸ ἄλλων Θρόνων ἔγειρε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐγείρει ἐντονότατες ἀντιδράσεις καὶ ἀμφισβητήσεις γιὰ τὴν ὑπαρξη, φύση καὶ ἔκταση τοῦ προνομίου.

Ἐκτὸς ὅμως, ἀπὸ τὴν παραπάνω, *stricto sensu* σημασία, τὸν ἀμιγῆ δικαστικὸ χαρακτήρα τοῦ ἐκκλήτου, ἡ κανονικὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας γνωρίζει καὶ τὸ Ἐκκλητον ὡς προσφυγῆ τῶν ἐνδιαφερομένων (προσώπων ἢ τοπικῶν Ἐκκλησιῶν) στὴν κηδεμονικὴ πρόνοια²⁶ καὶ ἀντίληψη²⁷ τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἢ ὅλως ἐξαιρετικῶς αὐτῆς αὐτεπαγγέλτως ἐνεργούσης ὥστε νὰ παρέμβει διαιτητικὰ πρὸς «*ἐπίλυσιν διαφορῶν ἀναφυσῶν μεταξὺ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ἐπιπροσθουσῶν δυσχερειῶν καὶ ἐπάνοδον τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εἰς τὴν Κανονικὴν αὐτῶν τροχίαν, πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἔστιν ὅτε ἀνεπαρκοῦς ἐνεργείας τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιῶν, πρὸς στήριξιν τῶν ἀσθενῶν καὶ σαλευομένων ἢ καταρραδιουργουμένων ἐν τῇ Ὄρθοδόξῳ πίστει, ἀποσόβησιν, συνελόντι εἰπεῖν, τῶν παντοίων ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν κινδύνων τῶν ἐπαπειλούντων τὴν εὐστάθειαν τῶν ἁγιωτάτων ἐκείνων ἐκκλησιῶν, οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ βραδύνει ἢ ἐλλείπει*»²⁸. Αὐτὴ τὴν ἔποψη τοῦ ἐκκλήτου, ἡ

στὴν Ἐκκλησία. Μετὰ ἀπὸ σχίσματα (μὲ σημαντικότερο ἐκεῖνο ποὺ συνέβη ἐπὶ Μ. Φωτίου), συμβιβασμοὺς καὶ προσπάθειες γεφυρώσεως τῶν διαφορῶν ἢ κοινωνία τῶν δύο Θρόνων διεκόπη ὀριστικά μὲ τὸ Μέγα Σχίσμα τοῦ 1054. Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἐπικρατεῖ ἕως σήμερα παρὰ τὶς κατὰ καιροὺς προσπάθειες ἐνώσεως καὶ τὶς πρὸς τοῦτο συζητήσεις.

²⁵ Ἄλλη περίπτωση ἡ χορήγηση σταυροπηγιακῆς ἀξίας σὲ Ἱερὰ Μονί. Βλέπε ΜΑΡΚΟΣ, ὅπου συγκεντρωμένη καὶ ἡ βιβλιογραφία.

²⁶ «ὄλαις φροντίσιν καὶ προνοπτικαῖς ἐπισκέψεσι χεῖρα βοηθείας ὀρέγων, προνοούμενους τε καὶ περιποιούμενους τὰς βοηθείας δεομένας ἐκασταχοῦ ἐπαρχίας τε καὶ παροικίας... Τοιαῦτα παραδείγματα τῆς προνοπτικῆς ἐπισκέψεως καὶ ἐκ καθηκόντος μερίμνης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου περιλαμβάνουσιν, ὄλαι αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ καὶ Κανονικαὶ Πράξεις τὰς ὁποίας ἐν τῷ ἔργῳ ἡμῶν τούτῳ ἀνεγράψαμεν, αἵτινες χωροῦσι καὶ μέχρι τῆς ἐκλογῆς τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν Ἀρχιεπισκόπων Κύπρου καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς Μητροπολιτῶν καὶ δὴ καὶ μέχρις ἐσχάτων, καὶ περιλαμβάνουσι καὶ καθαιρέσεις ἢ ἀθωώσεις καὶ παύσεις πολλῶν αὐτῶν», Βλ. ΔΕΛΙΚΑΝΗΣ, ΕΓΓΡΑΦΑ Β', σ. 210.

²⁷ ΜΑΞΙΜΟΥ, 282

²⁸ ΔΕΛΙΚΑΝΗΣ, ΕΓΓΡΑΦΑ Β', σ. δ'-ε'.

όποια άπορρέει κυρίως από την πρωτεύουσα θέση του Οικουμενικού Θρόνου στο σύστημα της Πενταρχίας των Πατριαρχών²⁹, θα μπορούσαμε να την ονοματίσουμε έκκλητο εν εύρεία έννοία ή διαιτηπτικό έκκλητον. Άμφότεροι οί τύποι στηρίζονται, όπως θα διαφανεί κατωτέρω, στην κανονική παράδοση της Έκκλησίας, άμφισβητουμένης μόνο της έκτάσεως του προνομίου³⁰.

Άξίζει να σημειωθεί ότι οί ίδιοι ίεροί κανόνες³¹ δέν χρησιμοποιούνται μόνο ως ένα των θεμελιών του διαιτηπτικού Έκκλητίου (μεταξύ Έκκλησιών) και του δικαστικού Έκκλητίου. Άποτελούν την βάση γενικώς του «δικαιώματος άναφοράς» κληρικών ένώπιον της Μεγάλης Έκκλησίας με άντικείμενο κάθε αίτημά τους. Χαρακτηριστική είναι πρόσφατη, σχετικά, άπόφαση του Οικουμενικού Πατριαρχείου ή όποια θεμελιώνει στους κανόνες αυτούς την άποδοχή αίτήματος Άρχιερέα για την ύπαγωγή του στο κλίμα της Έκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως. Πρόκειται για τó αίτημα του Έπισκόπου Sergieno Βασιλείου. Εϊδικότερα, σε έννημερωτικό γράμμα του Οικουμενικού Πατριάρχου προς τόν Πατριάρχη Άλεξανδρείας, καταρχάς αναλύεται ή πάγια θέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την έρμηνεία του κη' κανόνα της Δ' Οικουμενικής Συνόδου και ύπογραμμίζεται ότι «Της κανονικής διευθετήσεως του θέματος της Όρθοδόξου Διασποράς έκκρεμούσης, τó Οικουμενικόν Πατριαρχείον, καίτοι έμμένει εις την θέσιν αυτού ότι, συμφώνως τῷ 28ῳ Κανόνι της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, ό έκτός των σαφώς όριζομένων κανονικών γεωγραφικών όρίων έκάστης Αυτόκεφάλου Έκκλησίας χῶρος άνήκει εις την κανονικήν εύθύνην του έκάστοτε Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κατ' άκραν παραχώρησιν και έν κατανοήσει των ποιμαντικών άναγκών των άδελφών Όρθοδόξων Έκκλησιών παραβλέπει σήμερα την μη έφαρμογήν ύπό πάντων του ίερού τούτου κανόνος, περιοριζόμενον, τό γε νύν έχον, εις την έφαρμογήν αυτού εις περιπτώσεις των έκ της Διασποράς αυτοβούλως έξαιτουμένων την ένταξιν αυτών εις την δικαιοδοσίαν του Οικουμενικού Θρόνου». Ό δέ Οικουμενικός Πατριάρχης σημειώνει ότι «Έν τῷ πνεύματι τούτῳ κρίναντες» και άποφαίνεται ότι «άπεφασίσαμεν μετά της περι ήμιάς Άγίας και Ίερῆς Συνόδου όπως άποδεχθῶμεν τó οικεία βουλήσει ύποβληθέν ήμϊν αίτημα του Θεοφιλεστάτου Έπισκόπου Sergieno κυρίου Βασιλείου³²

²⁹ Πρωτεύουσα θέση μοιραζόμενη έως τó Μέγα Σχίσμα με τόν Πάπα της πρεσβυτέρας Ρώμης (γ' κανόνας της Β' Οικ. Συνόδου, κη' κανόνας της Δ' Οικ. Συνόδου, λστ' κανόνας Πενθέκτης Οικ. Συνόδου)

³⁰ Είναι σημαντικό ότι οί συντάκτες του Πηδαλίου στην ύποσημείωσή τους στον θ' κανόνα της Δ' Οικουμενικής Συνόδου ύπογραμμίζουν λίαν παραστατικά: «ώσει μέλισσαι κηρίον, ούτω διάφοροι γνώμαι περιεκύκλωσαν τó μέρος του παρόντος κανόνος [σσ: έννοούν την έννοια του όρου «Έξαρχον της Διοικήσεως»]. Βλ. ΠΗΔΑΛΙΟΝ σ. 192. Περισσότερα βλέπε στη σχετική ένότητα.

³¹ Οί ίεροί αυτοί κανόνες είναι οί κανόνες θ', ιζ' και κη' της Δ' Οικουμενικής Συνόδου. Θα αναλυθούν κατωτέρω στον οικείο τόπο.

³² Τó ένδιαφέρον από την περίπτωση του συγκεκριμένου Έπισκόπου πολλαπλασιάζεται διότι τόν χρόνο κατά τόν όποιο άσκησε τó αίτημά του ύπηρετούσε ως Έπίσκοπος στο Πατριαρχείο Μόσχας. Όπως αναγράφεται στο βιογραφικό του «Ό κατά κόσμον Άλφρέδος Χέρμπερτ Ίρνεστ Όσμπορν γεννήθηκε στην Άλεξάνδρεια της Αιγύπτου στις 12 Άπριλίου 1938. Σε ήλικία τριών έτών μετακόμισε στις Η.Π.Α. Τό 1957 άσπάστηκε την Όρθόδοξη πίστη. Στη συνέχεια νυμφεύθηκε την Ραχίλ από την όποια

περὶ ἐντάξεως αὐτοῦ εἰς τὴν Ἱεραρχίαν τοῦ καθ' ἡμᾶς Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας 9, 17 καὶ 28 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου,³³ ὡς καὶ τὰς ποιμαντικὰς ἀνάγκας, αἵτινες θέλουσι προκύψει ἔνεκα τῆς ἐκφρασθείσης ἐπιθυμίας πολλῶν Ὁρθοδόξων πιστῶν ἐν Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ ὅπως ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἐξελέξαμεν αὐτὸν Ἐπίσκοπον τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Ἀμφιπόλεως».

Τίθεται ἀναπόφευκτα τὸ ἐρώτημα ποιά μορφή ἐκκλήτου θὰ ἐξετασθεῖ κατωτέρω. Σημειώνεται ὅτι στὴν κανονικὴ γραμματεία δὲν γίνεται πάντοτε διάκριση³⁴ δικαστικοῦ καὶ διαιτητικοῦ ἐκκλήτου καὶ ὅλες οἱ περιπτώσεις ἐπιστεγάζονται στὰ προνόμια, δικαιώματα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ στὴν ἀγαπητικὴ της μέριμνα γιὰ τὴν εὐρυθμίᾳ τοῦ συστήματος τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Κατὰ νομικὴ ἀκριβολογία ὁμως, ὑφίσταται διαφορὰ ἐστιαζόμενη κυρίως στὸ ὅτι ὡς δικαστικὴ ἀρμοδιότητα ἐντάσσεται στὸ σύστημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικονομίας καὶ ἀπαιτεῖ τὴ διασφάλιση τῶν ἐχεγγύων τῆς, οὐδόλως, ἀπολειπούσης τὸν προνομιακὸ της χαρακτήρα.

Οἱ περιπτώσεις τοῦ δικαστικοῦ ἐκκλήτου ὑπολείπονται σὲ ἀριθμὸ τῶν περιπτώσεων τοῦ διαιτητικοῦ, ὥστόσο ἐπειδὴ συνδέονται πάντοτε μὲ κάποιον κανονικὸ ἀδίκημα καὶ τὴν ἀπειλὴ τῆς ἀντίστοιχης ποινῆς, ἰδίως ὑπερορίως, ἀναδεικνύουν ἐναργέστερα τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐκκλήτου ὡς προνόμιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου διότι ἡ ἀρμοδιότητά του δὲν ἐξαντλεῖται στὸ νὰ «ἐνώσει τὰ τὸ πρὶν διεστῶτα» μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἐνὸς Πατριαρχείου ἢ μιᾶς Αὐτοκέφαλῆς Ἐκκλησίας φθάνοντας ἕως καὶ τὴν ἀπόδοση πατριαρχικοῦ καθεστῶτος αὐτοκεφαλίας ἢ αὐτονομίας ἢ καὶ τὴν ἐκλογὴ Προκαθημένου, ἀλλὰ ἐπιβάλλει, καὶ δὴ ὑπερορίως ἐὰν γίνῃ δεκτὴ αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία, ἐκκλησιαστικὴ ποινὴ ἢ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτὴν. Ἐπιπλέον, εἰδικὰ στὴν περίπτωσι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος³⁵, τὸ ἓνα ἐκ τῶν δύο ἐρευνητέων ἀντικειμένων, μόνον περιπτώσεις δικαστικοῦ ἐκκλήτου ὑπάρχουν. Ὡς ἐκ τούτου, οἱ ἀναπτύξεις ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν ἀφοροῦν μόνον τὸ δικαστικὸ αὐτὸ ἔκκλητο.

ἀπέκτησε τρία παιδιά. Τὸ 1966 μετέβη στὴ Μεγάλῃ Βρετανία. Διάκονος χειροτονήθηκε τὸ 1969 ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Σουρόζ Ἀντώνιο καὶ Πρεσβύτερος στὶς 14 Ὀκτωβρίου 1973. Ὑπηρέτησε ὡς Ἐφημέριος στὴν Ἐπισκοπὴ Σουρόζ καὶ ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσι τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἐπισκοπῆς. Χίρηνε τὸ 1991. Στὶς 7 Μαρτίου 1993 χειροτονήθηκε τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Σεργίβου, Βοηθὸς Ἐπίσκοπος τῆς Ἐπισκοπῆς Σούροζ. Μετὰ τὴν κοίμησι τοῦ Μητροπολίτου Σουρόζ Ἀντωνίου τὸ 2003 ἀνέλαβε καθήκοντα τοποτηρητῆ τῆς Ἐπισκοπῆς Σούροζ. Στὶς 9 Μαΐου 2006 παραιτήθηκε καὶ ἐντάχθηκε στοὺς σχολάζοντες Ἀρχιερεῖς τοῦ Πατριαρχείου Ρωσίας. Στὴν συνέχεια ζήτησε νὰ ἐνταχθεῖ στὴν δικαιοδοσίᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ στὶς 8 Ἰουνίου 2006 ἐξελέγη τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Ἀμφιπόλεως, Βοηθὸς Ἐπίσκοπος τῆς Ἐξαρχίας τῶν Ὁρθοδόξων Ρωσικῶν παροικιῶν Δυτικῆς Εὐρώπης. Στὶς 12 Ὀκτωβρίου 2009 ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας. Στὶς 12 Φεβρουαρίου 2010 κατόπιν αἰτήματος τοῦ ἴδιου τοῦ Ἐπισκόπου Βασιλείου ἢ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου προέβη στὴν καθάρησίν του προκειμένου νὰ συνάψῃ ἐκ νέου γάμο, ὅπως ὁ ἴδιος δὶλωσε». http://markmarkou.sites.sch.gr/1993/new/vasileios_osborn.htm [τ.π. 24 Ἰανουαρίου 2021].

³³ Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μου.

³⁴ Βλ. ΚΑΡΤΑΣΩΦ.

³⁵ Ὅπως θὰ ὀρισθεῖ στὴν ἐπόμενη ἐνότητα.

1.3. «Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος»

Μὲ τὸν τεχνικὸ ἐκκλησιαστικὸ ὄρο «Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος» δὲν νοεῖται ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας. Στὸ Ἑλληνικὸ Κράτος συνυπάρχουν περισσότερα ἐκκλησιαστικὰ καθεστῶτα³⁶ τῆς αὐτῆς (Ὁρθόδοξης, δηλαδὴ) ἐκκλησιαστικῆς κατεύθυνσης. Ὁ ὄρος αὐτὸς, υἰοθετεῖται ἀπὸ τὸ ἄρθρο 1 παρ. 3 τοῦ Ν. 590/1977 περὶ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ περιλαμβάνει τὶς Μητροπόλεις τῆς Αὐτοκέφαλῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὶς οὕτω καλούμενες Μητροπόλεις τῶν Νέων Χωρῶν. Ἱστορικῶς, ἀπὸ τὸν ἐκχριστιανισμό τους ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους Παῦλο καὶ Ἀνδρέα ἕως τὸ 730 οἱ γεωγραφικὲς περιφέρειες τὶς ὁποῖες καλύπτουν οἱ ἀνωτέρω Μητροπόλεις ὑπήγοντο πολιτικῶς³⁷ στὴν (Ἀνατολική) Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία (Διοίκηση Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ) ἐκκλησιαστικῶς ὁμως ὑπήγοντο στὸ Πατριαρχεῖο τῆς Δύσεως³⁸. Χαρακτηριστικὰ στὴν Πενθέκτη (ἢ ἐν Τρούλλῳ) Οἰκουμενικῇ Σύνοδο (691) οἱ μητροπολίτες Θεσσαλονίκης καὶ Κορίνθου συμμετέχουν σὲ αὐτὴ ὡς «ἐντεταλμένοι ἐκπρόσωποι» (legati) τοῦ Πάπα³⁹. Τὸ ἔτος ὁμως 732 ὁ αὐτοκράτορας Λέων Γ΄ ὁ Ἰσαυρος στὸ πλαίσιο τῆς εἰκονοκλαστικῆς του πολιτικῆς ἀπέσπασε, ἄνευ ἀποφάσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὸ Ἰλλυρικὸ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης καὶ τὸ ἐνσωμάτωσε στὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως⁴⁰. Ἐκτοτε, καὶ παρὰ τὶς ὁποῖες ἀμφισβητήσεις⁴¹ ἡ δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παγιώθηκε καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ὀθωμανικὴ κατάκτηση τὸ Πατριαρχεῖο ἀναδείχθηκε ὡς ἐθναρχοῦσα Ἐκκλησία καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸν Σουλτάνο Μεχμέτ Β΄⁴² ὡς «μιλέτ μπασί»⁴³. Ἡ ἔκρηξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης διέκοψε de facto τὶς σχέσεις τοῦ ἱστορικοῦ κέντρου μὲ τὶς ἐν Ἑλλάδι ἐπαρχίες, σχέσεις οἱ ὁποῖες δὲν ἐξομαλύνθηκαν, παρὰ τὸν σχεδιασμὸ τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια καθὼς ἡ δολοφονία του διέκοψε βίαια τὴν προσπάθειά του. Ἡ ἔλευση τοῦ Ὁθῶνα καὶ ἡ περιέλευση τῆς ἐξουσίας στὴν Ἀντιβασιλεία ἐπέδρασε καταλυτικὰ στὴν διαμόρφωση τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὲ συνέπειες ὄρατὲς ἕως σήμερα. Ὁ πολιτικοκράτης Μάουρερ μὲ τὴν ἐπιρροὴ καὶ συνέργια τοῦ πρεσβυτέρου Θεοκλήτου Φαρμακίδου ἐπέβαλαν κλίμα ἀπόλυτης διάρρηξης τῶν δεσμῶν τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ

³⁶ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΑ, 51.

³⁷ ΦΕΙΔΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑ, 861.

³⁸ Γιὰ τὸν ὄρο «Πατριαρχεῖο τῆς Δύσεως» καὶ τὴν ἀφαίρεσί του ἀπὸ τὸν Πάπα Βενέδικτο ΙΣΤ΄, βλ. [https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/giati-o-papas-den-thelei-na-einai-patriarxis-tis-dysis/τ.π. 8 Απριλίου 2021\]](https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/giati-o-papas-den-thelei-na-einai-patriarxis-tis-dysis/τ.π. 8 Απριλίου 2021])

³⁹ ΓΚΑΒΑΡΑΙΝΑΣ, 76-77, HEINZ OHME, *Das Concilium Quinisextum und seine Bischofliste*, AKG 56, Berlin-New York 1990, 145-146

⁴⁰ ΦΕΙΔΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑ, 768.

⁴¹ ΦΕΙΔΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑ, 770.

⁴² Γιὰ τὰ προνόμια τὰ ὁποῖα παραχώρησε ὁ σουλτάνος Μεχμέτ Β΄ πρὸς τὸν πρῶτο μετὰ τὴν ἄλωση Οἰκουμενικὸ Πατριάρχῃ Γεννάδιο Σχολάριο βλ. RUNCIMAN ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, 197.

⁴³ ΠΑΝΩΤΗΣ, 353.

Πατριαρχείο. Ἡ Σύνοδος Ἀρχιερέων⁴⁴ παρέσχε σύμφωνη γνώμη καὶ στὶς 23 Ἰουλίου/ 4 Αὐγούστου 1833 ἐκδόθηκε ἡ Διακήρυξη «Περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας». Ἡ ἀνακήρυξη αὐτὴ ἔγινε χωρὶς κἂν ἐνημέρωση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ποὺ εἶναι καὶ ἡ ἀρμόδια ἀρχὴ γιὰ τὴν χορήγηση τῆς αὐτοκεφαλίας. Ἐκτοτε, ἡ «Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος» ὅπως ὀνομάστηκε, κατέστη σχισματικὴ μὴ ἀναγνωριζόμενη ἀπὸ καμία Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ διατηρήθηκε ἕως τὸ 1850 ὅποτε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο χορήγησε αὐτοκεφαλία στὶς μητροπόλεις ποὺ ἀπάρτιζαν τὸ νεοσύστατο Βασίλειο τῆς Ἑλλάδος. Ἡ παραχώρηση τῶν Ἑπτανήσων στὴν Ἑλλάδα (1864) καὶ ἡ προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας (1881) ἀκολουθήθηκε ἀπὸ τὴν ἔκδοση ἀντίστοιχων Πατριαρχικῶν καὶ Συνοδικῶν Πράξεων 1866 καὶ 1882 ἀντίστοιχα μὲ τὶς ὁποῖες, (σύμφωνα μὲ τὶς διδασχὲς τοῦ ἱεροῦ Φωτίου ὅτι τὴν μεταβολὴ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων πρέπει νὰ ἀκολουθεῖ ἡ μεταβολὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν), οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἐπαρχίες τῶν περιοχῶν αὐτῶν παραχωροῦνταν στὴν Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Τὴν προσάρτηση ἐδαφῶν στὴν Ἑλλάδα συνεπεῖα τῶν νικηφόρων Βαλκανικῶν πολέμων καὶ τοῦ Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου δὲν ἀκολούθησε ἡ ἀντίστοιχη παραχώρηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν λόγῳ καὶ τῆς πολιτικῆς ἀστάθειας καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Διχασμοῦ. Ἐνδεχόμενη παραχώρηση ματαιώθηκε ἐξαιτίας τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς καὶ τῶν τραγικῶν συνεπειῶν της. Τὸ ζήτημα ἐπιλύθηκε σὲ ἐκκλησιαστικὸ ἐπίπεδο⁴⁵ μὲ τὴν ἔκδοση τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξης τοῦ 1928 [στὸ ἐξῆς ἀπλῶς Πράξη τοῦ 1928]. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, στὸ ὁποῖο ἀνήκαν καὶ ἀνήκουν κανονικῶς οἱ Μητροπόλεις τῶν Νέων Χωρῶν⁴⁶ παραχώρησε ἐπιτροπικῶς καὶ ἄχρι καιροῦ τὴ διοίκηση τῶν Μητροπόλεων αὐτῶν στὴν Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν ὄρο τῆς τήρησης τῶν δέκα ὄρων τῆς Πράξης. Συνεπῶς, στὸ ἐξῆς ὅταν γίνεται λόγος γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος θὰ νοεῖται τὸ ἐκκλησιαστικὸ μῶρφωμα ποὺ συναπαρτίζεται ἀπὸ τὴν Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ τὶς Μητροπόλεις τῶν Νέων Χωρῶν καὶ διέπεται, ὅπως θὰ ἀναλυθεῖ στὸν οἰκείο τόπο, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς κανόνες, ἀπὸ τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας καὶ τὸν Ν. 590/1977.

1.4. Μεθοδολογία

Ἡ σχετικὴ μὲ τὸ Ἐκκλησιολογικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὴν ἔκταση τοῦ προνομίου εἶναι ἀρκούντως ἐκτενὴς καὶ στὴν ἐποχὴ μας, τὴν μεταμοντέρνα ψηφιακὴ ἐποχὴ, ἀρκούντως προσβάσιμη στὸν ἀναγνώστη καὶ στὸν ἐρευνητὴ. Ἰδίως μετὰ τὴν ἔναρξη τῆς διαδικασίας χορήγησης τῆς οὐκρανικῆς αὐτοκεφαλίας καὶ ἕως σήμερα ἄπειρες σε-

⁴⁴ Ἡ Σύνοδος αὐτὴ συνεκλήθη στὸ Ναύπλιο ἀπὸ 15-26 Ἰουλίου (παλ. Ἡμερ.) 1833.

⁴⁵ Βλ. ΚΟΜΜΑΤΑ.

⁴⁶ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΑ, 51.

λίδες έχουν γραφεί για την γραμματική και τελολογική έρμηνεία τῶν κανόνων θ' και ιζ' τῆς Δ' Οικουμενικῆς Συνόδου και τῶν κανόνων γ', δ', ε' τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου για τὸ Ἑκκλητον τοῦ Κωνσταντινουπόλεως και τοῦ Ρώμης ἀντίστοιχα, τὴν σύνδεσί τους με τὰ πρεσβεία, τὸ πρωτεῖο κλπ.

Ἡ ἴδια ὁμως ἡ περὶ Ἑκκλητίου νομολογία, τὸ πῶς δηλαδὴ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο και οἱ κατὰ τόπους Ἑκκλησίες ἐφαρμόζουν ἀνὰ τοὺς αἰῶνες τοὺς ἱεροὺς κανόνες και κάμουν χρῆση τοῦ Ἑκκλητίου, δὲν ἔχει τύχει τῆς αὐτῆς προσοχῆς. Ὁ Δικαστής, ὁμως, δὲν εἶναι «la bouche de la loi», ὅπως ὁ Montesquie ἀφοριστικὰ ἔγραψε, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ ἐρμηνεύει και ἐφαρμόζει τὸ δίκαιο, ἥτοι πηγὴ δικαίου, ἂν και αὐτὸ ἀμφισβητεῖται. Ἄν αὐτὸ ἰσχύει στὸ κοσμικὸ δίκαιο, ἡ ἀξία του πολλαπλασιάζεται στὸ χῶρο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου και μάλιστα τοῦ Κανονικοῦ τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ μέρος του. Τὸ Ὁρθόδοξο Κανονικὸ Δίκαιο, ἀφενὸς εἶναι μὴ κωδικοποιημένο και ἀφετέρου ἡ ἄσκησί του για τὴν Ἑκκλησία, δὲν ἀποτελεῖ μιὰ στεῖρα λογικὴ λειτουργία ὅπως συμβαίνει στὸ θετικὸ πολιτειακὸ δίκαιο ἀλλὰ μιὰ ἁγιοπνευματικὴ λειτουργία-ἐμπειρία. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ, ἡ πράξι τῆς Ἑκκλησίας ἔχει πρωτεύοντα ρόλο ὡς ὁ αὐθεντικὸς ἐφαρμοστῆς τῶν ἱερῶν κανόνων. Ὑποβάθμιση τῆς πράξης τῆς Ἑκκλησίας ὀδηγεῖ στὸν νομικισμὸ ἢ στὸν προτεσταντισμὸ. Ἡ πράξι τῆς Ἑκκλησίας κρίνεται και αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ συνείδηση τῆς Ἑκκλησίας και μόνον τοιουτοτρόπως ἡ πράξι παγιώνεται, τῆς ὅλης διαδικασίας νοουμένης μυστηριακὰ και ὑπερβατικά. Στὸν ἐκκλησιαστικὸ χρόνον ἡ κρίση περὶ τὴν ὀρθότητα μιᾶς ἀπόφασης ἐνδεχομένως νὰ ὑπερβαίνει τὸν βίον τῶν δρώντων ὑποκειμένων. Ἡ περίπτωση τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἶναι χαρακτηριστικὴ.

Μὲ δεδομένες τὶς διαπιστώσεις αὐτὲς και για οἰκονομία χώρου τὸ βάρος στὴν παρούσα μελέτη θὰ δοθεῖ στὴν νομολογία περὶ Ἑκκλητίου ποὺ ἀφορᾷ τὴν Ἑκκλησίαν τῆς Κύπρου και τῆς Ἑλλάδος ὅπως ὀρίσθηκε παραπάνω. Τὸ θεωρητικὸ κομμάτι θὰ εἶναι συμπυκνωμένο και με ἐκτενεῖς παραπομπὲς στὴν θεωρία. Ἡ ἐπιλογή μας αὐτὴ ἐπιβάλλεται και ἀπὸ ἕναν ἀκόμη λόγον: τὸ προνόμιον τοῦ Ἑκκλητίου δὲν ἀποτελεῖ ἱστορικὸν κειμήλιον ἀλλὰ ζωντανὸν θεσμὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἐπιπλέον, τὰ καταστατικὰ κείμενα τῶν δύο ἐξεταζομένων Ἑκκλησιῶν προβλέπουν *expressis verbis* τὸ Ἑκκλητον. Μάλιστα, πρότυπον τοῦ οἰκείου ἄρθρου (81) τοῦ Καταστατικοῦ τῆς Ἑκκλησίας τῆς Κύπρου ὑπῆρξε τὸ ἄρθρον 44 τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Συνεπῶς και παρὰ τὴν διαφορὰ συστημάτων Ἑκκλησίας-Πολιτείας σὲ Κύπρον και Ἑλλάδα, ἡ περὶ Ἑκκλητίου ἐμπειρία τῆς μιᾶς Ἑκκλησίας δύναται νὰ βοηθήσει τὴν ἄλλη ὅταν ἀσκεῖται σὲ αὐτὴν τὸ δικαιοδοτικὸν ἔργον τοῦ Ἑκκλητίου. Ἄλλωστε, τὸ Ἑκκλητον ἐκτὸς ἀπὸ προνομιακὸν χαρακτήρα ἔχει τεθεῖ ὑπὲρ τῆς προστασίας τοῦ ἀδικουμένου, τῶν ἐλάχιστων ἀδελφῶν «*ὑπὲρ ὧν Χριστὸς ἀπέθανε*» [Ρωμ. ιδ' 15]. Ἡ ἔποψη αὐτὴ τοῦ Ἑκκλητίου δὲν πρέπει νὰ λησμονεῖται ἀπὸ τοὺς ἐμπλεκόμενους φορεῖς ἀνεξαρτήτως θέσεως και ἀξιομάτων.

Τὸ τελευταῖο τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὡς πρὸς τὴ μεθοδολογία ἀφορᾷ τὶς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Στὴ διαδρομὴ τῶν αἰῶνων, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου δραστηριοποιήθηκε ὑπὸ διάφορες κρατικὲς ὀντότητες μὲ τὸ σύστημα σχέσεων Κράτους καὶ Θρησκευμάτων νὰ διαφοροποιεῖται ἀναλόγως τοῦ φορέα ὁ ὁποῖος ἀσκεῖ τὸ μονοπώλιο τῆς νόμιμης βίας. Στὴ σημερινὴ ἐποχὴ ἡ δικαιοδοσία τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ταυτίζεται μὲ τὴν ἐπικράτεια τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας. Μιὰ λεπτομερὴς ἀναφορὰ τοῦ ἱστορικοῦ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας-Πολιτείας εἶναι ἀδύνατη καὶ παρεκτρέπει τὴ μελέτη ἀπὸ τὸν σκοπὸ τῆς. Ἀντὶ αὐτῆς θὰ παρουσιασθοῦν οἱ ἰσχύουσες σχέσεις καὶ μὲ ἀφορμὴ τὶς ἐπιμέρους ὑποθέσεις Ἐκκλήτου θὰ γίνετα ἀναφορὰ στὶς τότε ἰσχύουσες σχέσεις Κράτους-Ἐκκλησίας. Νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ ἔκβαση σχεδὸν ὅλων τῶν περιπτώσεων ἐκκλήτων προσφυγῶν ἐπηρεάστηκε εὐθέως ἢ ἀντανακλαστικὰ ἀπὸ τὶς ὑφιστάμενες σχέσεις Κράτους-Ἐκκλησίας ὅπως καὶ τὴν προσωπικότητα τῶν ἐπὶ κεφαλῆς των.

Συνοψίζοντας, σκοπὸς τῆς παρούσας μελέτης εἶναι ἀφενὸς νὰ ἐρευνηθεῖ τὸ προνόμιο τοῦ Ἐκκλήτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ὅπως αὐτὸ ἔχει ἐφαρμοσθεῖ διαχρονικὰ στὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου καὶ ἀφετέρου ὅπως ἰσχύει σήμερα ὑπὸ τὸν ἰσχύοντα Καταστατικὸ Χάρτη ὁ ὁποῖος μάλιστα εἶναι καὶ ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος τὸ προβλέπει ρητὰ ὡς ἔνδικο βοήθημα. Προκειμένου νὰ ἀπαντηθεῖ τὸ ἐρώτημα αὐτό, ἀξιοποιήθηκαν πλὴν τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῆς ἐρμηνείας τους ἀπὸ παλαιότερους καὶ σύγχρονους ἐρμηνευτές, οἱ ἱστορικὲς καὶ φιλολογικὲς πηγές. Ἰδιαίτερη ἔμφαση δόθηκε στὴ νομολογία τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἡ ὁποία ἀφορᾷ εἰδικὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου. Περαιτέρω, δόθηκε ἔμφαση στὶς ὑποθέσεις Ἐκκλήτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Ἑλλαδικὲς ὑποθέσεις). Ἡ ἐπιλογὴ δὲν εἶναι τυχαία. Τὸ παλαίφατο τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ *sui generis* ἐκκλησιαστικὸ καθεστῶς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συνιστᾷ ἰδανικὸ πεδίο συγκριτικῆς μελέτης τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος (Ἐκκλήτου) οὕτως ὥστε νὰ ἀναδειχθοῦν οἱ ἰδιαίτερες πτυχές τοῦ τελευταίου. Ἐπιπλέον, οἱ Ἑλλαδικὲς ὑποθέσεις Ἐκκλήτου ἀποτελοῦν τὶς πλέον πρόσφατες διαθέσιμες πηγές γιὰ τὸ θέμα καὶ ταυτόχρονα σπουδαίες γιὰ τὰ θέματα τὰ ὁποῖα ἐπιλύουν. Ἐφόσον καὶ στὸ μέτρο ποὺ ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου περιέχει θεσμοὺς κατὰ μίμηση τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Ν. 590/1977) ἡ νομολογία αὐτὴ εἶναι πρόσφορη γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Παράλληλα, λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν οἱ περὶ Ἐκκλήτου προβλέψεις στὰ καταστατικὰ κείμενα⁴⁷ τῶν ὑπολοίπων, πλὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐκκλησιῶν. Στὸ ἀκροτελεύτιο κεφάλαιο συνάγονται τὰ κρίσιμα συμπεράσματα γιὰ τὸ Ἐκκλήτο στὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἔναρξη ἰσχύος τοῦ ἄρθρου 81 τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς ἀρχαίας αὐτῆς Ἐκκλησίας ποὺ τὸ προβλέπει.

⁴⁷ Ἱδρυτικὸς Πατριαρχικὸς Τόμος καὶ Πράξεις καὶ Καταστατικὸς Χάρτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Τὸ προνόμιο κατὰ τοὺς Ἱερούς Κανόνες καὶ τὴν Ἱερὰ Παράδοση

2.1. Ἡ διαμόρφωση τοῦ προνομίου ἕως τὸ Μέγα Σχίσμα.

Τὸ προνόμιο τοῦ Ἐκκλήτου -ὅπως καὶ οἱ περισσότεροί θεσμοὶ στὴν Ἐκκλησία- καθιερώθηκε τὸ πρῶτον ἐθνικά, ὡς ἀπόρροια τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ τοπικὸ στὸ μπροπολιτικὸ καὶ ἀργότερα στὸ πατριαρχικὸ σύστημα. Ἐφόσον ὁμως ὁμιλοῦμε γιὰ προνόμιο τοῦ Θρόνου τῆς πρωτεύουσας τῆς Αὐτοκρατορίας ἢ μετάβαση ἀπὸ τὴν de facto στὴν de jure ἀναγνώριση ἦταν ἰδιαίτερα γρήγορη καὶ τοῦτο παρὰ τὴς ζωηρῆς ἀμφισβητήσεως ἐκ μέρους τοῦ Πάπα Ρώμης. Στὴν πορεία διαμόρφωσής του, μποροῦμε νὰ διακρίνουμε δύο περιόδους: τὴν περίοδο πρὶν ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ὅπου ἔχουμε de facto ἄσκηση τοῦ προνομίου-δικαιώματος καὶ ἐκεῖνη τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου μὲ τοὺς κανόνες τῆς ὁποίας κατοχυρώθηκε ρητὰ. Ἡ Πενθέκτη ἢ ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος ἐπιβεβαίωσε ὅσα εἶχαν γίνῃ δεκτὰ ἕως τότε ἐνῶ ὁ α' κανόνας τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀποτυπώνει τὸν συμβιβασμὸ τῶν δύο πρώτων Θρόνων, ὁ ὁποῖος εἶχε συνέπειες καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐκκλήτου. Τὰ ἕως τότε διαμορφωθέντα μεταβάλλει τὸ Μέγα Σχίσμα τοῦ 1054. Ἐκτοτε, ὁ Οἰκουμενικὸς Θρόνος ἐνισχύεται, ἐνῶ ἡ ὑποδούλωση τῶν λοιπῶν πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων, τῶν ὁποίων οἱ ἐπὶ κεφαλῆς διαμένουν ἐμπερίστατοι διὰ μακρὸν στὴν Πόλη ἐνδυναμώνουν ἔτι πλέον τὴν θέσιν του. Παράλληλα, ἀποδεικνύουν τὴν μέριμνα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου γιὰ τοὺς λοιποὺς Θρόνους τῆς Ἀνατολῆς, τὴν αὐτοτέλεια τῶν ὁποίων ἀνέκαθεν σεβάσθηκε ἐμπράκτως. Ἡ ἐθναρχικὴ ιδιότητα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπὶ Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας σαφῶς καὶ ἐπιπρέασε τὴν φυσιογνωμία τοῦ προνομίου. Ἡ σύγχρονη μετανεωτερικὴ ἐποχὴ τῆς κατοχύρωσης τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας συνιστᾷ πρόκληση γιὰ τὸν τρόπο ἀσκίσεως τοῦ Ἐκκλήτου σὲ περιβάλλον σεβασμοῦ τῆς αὐτονομίας τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων. Διαχρονικὴ βέβαια εἶναι καὶ ἡ ρητὴ ἀμφισβήτηση τοῦ Ἐκκλήτου τόσο ὡς προνομίου ὅσο καὶ τῆς ἔκτασής του. Τὰ ἀξιόλογα ἐκατέρωθεν ἐπιχειρήματα πείθουν ὅτι, ἐν τέλει, τὸ πρόβλημα δὲν ἔγκειται τόσο στὸ προνόμιο –τὸ ὁποῖο παρὰ τὴς ἀμφισβητήσεως ἀσκεῖται- καὶ μάλιστα ἐνίοτε ἀπὸ τοὺς ἀρνητές του, ἀλλὰ στὴ μὴ κωδικοποίησιν του Ὁρθόδοξου Κανονικοῦ Δικαίου ποὺ γεννᾷ ἀνασφάλεια δικαίου.

Στις επόμενες παραγράφους θα αναλυθούν όλα τα παραπάνω ζητήματα όπως προκύπτουν από τους ιερούς κανόνες, τη βυζαντινή νομοθεσία και την έρμηνεία τους από τους σημαντικότερους έρμηνευτές των ιερών κανόνων.

2.1.1. Η προοδευτική ενίσχυση της Έκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως έως και την παραμονή της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου

Η μεταφορά του διοικητικού κέντρου της ενιαίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από την Δύση στην Ανατολή από τον Μεγάλο Κωνσταντίνο αποτελεί όροσπμο για την μετέπειτα πορεία της και συμπαρέσυρε και την εξέλιξη των εκκλησιαστικών πραγμάτων, την θέση του Χριστιανισμού ό όποιος από θρησκεία υπό διωγμό ή υπό άνοχή, άνάλογα με την ιστορική περίοδο, τίθεται στο προσκίνιο και καθιερώνεται προοδευτικά ως ή επικρατούσα θρησκεία του Κράτους και ένας εκ των πυλώνων της οργάνώσεώς του⁴⁸.

Η σύγκληση της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου για την καταπολέμηση της αίρεσης του άρειανισμού στη Νίκαια της Βιθυνίας τό έτος 325 συνέπεσε πιθανότατα με την έναρξη της οικοδόμησης της νέας πρωτεύουσας⁴⁹ του Ρωμαϊκού Κράτους. Έως τότε ή πόλη του Βυζαντίου μετά την πολιορκία της από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Σεπτίμο Σεβήρο υπήχθη διοικητικώς στην Πέρινθο και εκκλησιαστικώς στην μητρόπολη της Ήρακλείας⁵⁰. Σύμφωνα με την χαρακτηριστική φράση του Βαλσαμώδης⁵¹ «ή πόλις αύτη του Βύζαντος ούκ είχε τιμή άρχιεπισκόπου, άλλά παρά του Μητροπολίτου Ήρακλείας εχειροτονείτο ποτε έπίσκοπος έν αύτῃ». Ό εκτος⁵² και ό έβδομος⁵³ κανόνας της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου αναφέρονται στα «άρχαια έθνη» και «παράδοσιν άρχαία» και με βάση όσα έγιναν δεκτά για τον έπίσκοπο Ρώμης «έπειδή και τῷ έν Ρώμη έπισκόπῳ τουτο σύνθηες έστι», έξάρουν πέραν της Ρώμης αυτούς της Άλεξάνδρειας και της Άντιόχειας ένῶ διαφυλάττουν την μητροπολιτική άξία στον έπίσκοπο Αιλίας (Ιεροσολύμων). Άναγάγουν δηλαδή την κρατίσασα συνήθεια σε ρητό κανονικό δικαίωμα θεσπίζοντας τό μητροπολι-

⁴⁸ RUNCIMAN ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, 25.

⁴⁹ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ, 175.

⁵⁰ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, 22-23

⁵¹ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, Β΄ 174-175.

⁵² «Τά άρχαία έθνη κρατείτω, τά έν Αιγύπτω, και Λιβύη και Πενταπόλει, ώστε τον έν Άλεξανδρεία έπίσκοπον πάντων τούτων έχειν την έξουσίαν· έπειδή και τῷ έν Ρώμη έπισκόπῳ τουτο σύνθηες έστιν. Όμοίως δέ και κατά την Άντιόχειαν, και έν ταίς άλλαις έπαρχίαις, τά πρεσβεία σφζεσθαι ταίς Έκκλησίαις. Καθόλου δέ προόηλον έκείνο· ότι, εί τις χωρίς γνώμης του μητροπολίτου γένοιτο έπίσκοπος, τον τοιούτον ή μεγάλη σύνοδος ώρισε μη δειν είναι έπίσκοπον. Έάν μέντοι τῇ κοινή πάντων ψήφῳ, εδλόγῳ ούσῃ, και κατά κανόνα εκκλησιαστικόν, δύο, ή τρεις δι' οικείαν φιλονεικίαν άντιλέγῳσι, κρατείτω ή των πλειόνων ψήφος».

⁵³ «Έπειδή συνήθεια κεκράτηκε, και παράδοσις άρχαία, ώστε τον έν Αιλία έπίσκοπον τιμᾶσθαι έχέτω την άκολουθίαν της τιμῆς· τῇ μητροπόλει σφζομένου του οικείου αξιώματος».

τικὸ σύστημα διοικήσεως τὸ ὁποῖο εἶχε ὡς πρότυπο τὴν πολιτικὴ ὀργάνωση τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας⁵⁴.

Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ἀπὸ τῶρα⁵⁵ ὅτι στὰ ἀρχαῖα αὐτὰ ἔθνη ὑπάγεται καὶ ἡ διοικητικὴ ἀνεξαρτησία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Περαιτέρω δὲν ἀναφέρουν τίποτα γιὰ τὸν ἐπίσκοπο τῆς νέας πρωτεύουσας. Ἡ ἕως τότε ἀσημαντότητα τῆς πόλεως τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ ὑπαγωγή τῆς ἐπισκοπῆς τῆς στὸν μητροπολίτη Ἡρακλείας ἐξηγοῦν σύμφωνα μὲ τὸν Θεόδωρο Βαλσαμῶνα τὴν παρασιώπησιν αὐτῆ. Εἶναι ἀπαραίτητη ὅμως μιὰ λεπτή, πλὴν οὐσιώδης, διάκριση, αὐτῆ τῆς ἐπισκοπῆς Βυζαντίου καὶ τοῦ θρόνου τῆς Νέας Ρώμης-Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ θρόνος τῆς Νέας Ρώμης-Κωνσταντινουπόλεως δὲν ὑπῆχθη, κατὰ τὴν ὀρθότερη ἄποψη, ποτὲ στὴ μητρόπολιν Ἡρακλείας, ἀλλὰ δὲν ἐξαρτήθηκε καὶ ἀπὸ καμία ἄλλη Ἐκκλησία⁵⁶ καὶ ἐπισημαίνεται ὅτι ἕως καὶ τὴν σύγκλησιν τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου δὲν ὑφίστατο θεσμοθετημένη διοικητικὴ ὀργάνωση ὥστε νὰ θεμελιώνονται διοικητικὲς ὑπάλληλες σχέσεις μεταξὺ τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν⁵⁷. Ὁ ποιμενάρχης τῆς νέας πρωτεύουσας κλήθηκε Ἀρχιεπίσκοπος ἀκριβῶς γιὰ νὰ δηλωθεῖ ὅτι δὲν ἐξαρτᾶται⁵⁸ διοικητικὰ ἀπὸ τοὺς πλησιόχωρους ἐπισκόπους καὶ μητροπολίτες⁵⁹. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν Ἐκκλησία τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, ἡ ὁποία εἶχε ὑποκείμενες ἐπισκοπῆς (ἐπισκοπῆς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κεντρικῆς καὶ τῆς Νότιας Ἰταλίας) ἡ νεοπαγεῖσα Ἐκκλησία οὔτε ὑποκείμενες ἐπισκοπῆς εἶχε, οὔτε τακτικὸ συνοδικὸ ὄργανο⁶⁰ νὰ ἐκλέξει τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλη Μητρόπολιν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐκλεγόταν ἀπὸ τὸν κλῆρο καὶ τὸν λαὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆ πρωτοβουλία καὶ ἐπιρροῇ τοῦ Παλατίου καὶ ἐχειροτονεῖτο ἀπὸ μητροπολίτες καὶ ἐπισκόπους τῶν πλησιόχωρων μητροπόλεων Ἡρακλείας τῆς Θράκης καὶ Νικομηδείας τῆς Βιθυνίας⁶¹. Στὴν τέλεσιν τῆς χειροτονίας αὐτῆς μποροῦσαν νὰ συμμετέχουν καὶ ἀρχιερεῖς εὐρισκόμενοι τυχαῖα ἢ γιὰ ἕτερους λόγους στὴν πρωτεύουσα. Ἡ εὐκαιρικὴ αὐτὴ συνέλευσις τοῦ κλήθηκε ἐνδημοῦσα σύνοδος προσέδωκε σταδιακὰ κῦρος καὶ δύναμιν στὸν Ἀρχιεπί-

⁵⁴ Ν. Σ ΑΚΡΙΤΙΔΗΣ, *Ἡ ἱστορικὴ γεωγραφία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἀπὸ τὸν 9ο αἰ. μ.Χ. μέχρι τὸ 1453*, ἐκδ. Ἄντ. Σταμούλιν, 2009, 20.

⁵⁵ Θὰ ἀναλυθεῖ ἐνδελεχῶς στὴν οἰκεία ἐνότητα.

⁵⁶ ΦΕΙΔΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑ, 832.

⁵⁷ ΦΕΙΔΑΣ ΕΝΔΗΜΟΥΣΑ, 21-30.

⁵⁸ ΦΕΙΔΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑ, 833.

⁵⁹ Ὁ τίτλος «Ἀρχιεπίσκοπος» ἐμφανίσθηκε τὸ πρῶτον στὴν Ἀλεξάνδρεια περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνα, καὶ δήλωνε «τὸν πρῶτον τῶν ἐπισκόπων» μιᾶς εὐρείας Ἐκκλησιαστικῆς περιφέρειας καὶ περαιτέρω τὴν ἀνεξαρτησία ἀπὸ κάθε ἄλλη τοπικὴ αὐθεντία. Μετὰ τὴν εἰσαγωγή τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος (δ', ε', στ' τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου) τὸ βᾶρος δίδεται στὴν ἀπεριόριστη ἀνεξαρτησία ἀπὸ μία ὑπέρτερη Ἐκκλησιαστικὴ αὐθεντία καὶ ὁ τίτλος συνδέεται μὲ τοὺς θρόνους οἱ ὁποῖοι εἶχαν τιμηθεῖ μὲ ἐξαιρετικὰ καὶ ὑπερτοπικὰ πρεσβεῖα τιμῆς (ΧΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Ὁ τίτλος τοῦ ἀρχιεπισκόπου», *Θεολογία* 13, 1935, 389 επ.· Γ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Περὶ τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιεπισκόπου*, Ἀθῆναι 1963).

⁶⁰ ΦΕΙΔΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑ, 833.

⁶¹ «οἷς ὡς γεῖτοσιν ἡ χειροτονία διέφερε». ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ, *ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ*, PG, III, 3.

σκοπο τῆς πρωτεύουσας καθὼς λόγῳ τῆς θέσης του καὶ τῆς de facto προνομιακῆς ἐπικοινωνίας του μὲ τὸν αὐτοκράτορα ἀπετέλεσε τὸ ὄργανο τῆς δυναμικῆς συνδικτικῆς ἔκφρασίς του. Ὁ διχασμὸς τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς σὲ ὑποστηρικτὲς καὶ πολέμιους τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας καὶ ἡ ἐπαμφοτερίζουσα στάση τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπιβράδυνε τὴν κραταίωση καὶ περαιτέρω ἐνίσχυση τοῦ Θρόνου τῆς Βασιλεύουσας ἢ ὁποῖα ἐπῆλθε διὰ τῆς ἐπίσημης καὶ ἐνεργοῦ ὑποστήριξης τῆς ὀρθοδοξίας τῆς Νίκαιας ἀπὸ τὸν Μέγα Θεοδοσίο. Ἡ de facto σημαντικότερη ἐνίσχυση προῆλθε ἀπὸ τὴν ἐπιλογήν ἐκ μέρους τοῦ Μ. Θεοδοσίου, τὸ 380, τῆς Κωνσταντινούπολης ὡς ὀριστικοῦ τόπου διαμονῆς του⁶². Πολλοὶ ἐπισκοποὶ μετέβαιναν ἐκεῖ καὶ πρὶν ἀλλὰ κυρίως μετὰ τὸ 380 γιὰ τὶς ὑποθέσεις τους καὶ γιὰ νὰ ὑποβάλλουν αἰτήματα ἢ καὶ διαμαρτυρίες στὸν Αὐτοκράτορα ὁ ὁποῖος εἴτε τὶς ἐξέταζε αὐτοπροσώπως εἴτε, τὸ συνηθέστερο, τὶς παρέπεμπε στὸν Ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως. Τοιοῦτοτρόπως, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἀπέκτησε ἓνα διαμεσολαβητικὸ καὶ διαιτητικὸ ρόλο ἀποκτώντας καὶ ἐξασκώντας ὑπεροχὴ καὶ ἐξουσία τὴν ὁποῖα δὲν εἶχε ἀκόμη de jure⁶³.

Ἡ δυναμικὴ του Θρόνου τῆς Κωνσταντινούπολης φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἰσχυρὲς προσωπικότητες τοῦ μεσοδιαστήματος τῆς Α΄ καὶ τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου κατέβαλαν ἔντονες προσπάθειες νὰ μετατεθοῦν στὸν Θρόνο τῆς Κων/πολης καίτοι διαποίμναν σημαντικοὺς, ἀκόμη καὶ ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων, Θρόνους⁶⁴. Ὑπὸ αὐτὴ τὴν περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα συνεκλήθη ἡ Β΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 381 ἢ ὁποῖα μὲ τοὺς κανόνες β΄ καὶ στ΄ εἰσήγαγε τὸ ἐξαρχικὸ σύστημα στὴν ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση ταυτίζοντας τὰ ὄρια τῶν ἐκκλησιαστικῶν Διοικήσεων (ἐξαρχιῶν) μὲ τὰ ὄρια τῶν πολιτικῶν Διοικήσεων⁶⁵. Συνεπῶς, δὲν πρέπει νὰ προξενεῖ ἐντύπωση ἡ θέσπιση τοῦ τρίτου κανόνα σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο «*Τὸν μὲν τοι Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ρώμην*». Μὲ τὸν κανόνα αὐτὸν ἀφενὸς ἀναγνωρίσθηκαν de jure στὸν Θρόνο τῆς Κωνσταντινούπολης ὅσα ἤδη τοῦ εἶχε ἀναγνωρίσει ἐθμικῶς ἡ πράξις τῆς Ἐκκλησίας, ἀφετέρου δὲ ἀπέδωσε σὲ ἐκείνον τὴ δεύτερη θέση στὴν τάξη προκαθεδρίας⁶⁶ τῶν ἐπισημοτάτων θρόνων. Ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινούπολης στὴ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας ἐμφαί-

⁶² ΜΑΞΙΜΟΥ, 91.

⁶³ ΜΑΞΙΜΟΥ, 92.

⁶⁴ Ὁ μητροπολίτης Νικομηδείας Εὐσέβιος ἀγωνίσθηκε καὶ ἐν τέλει κατόρθωσε νὰ μετατεθεῖ στὴν Ἀρχιεπισκοπή Κωνσταντινούπολης, ἐνῶ ὁ Εὐδόξιος Ἀντιοχείας κατέλιπε αὐτὸν τὸν ἐπισημοτάτο θρόνο γιὰ νὰ θεθεῖ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινούπολης. ΦΕΙΔΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑ 835

⁶⁵ Ἡ ἀπάντησις στὸ τρισκελὲς ἐρώτημα ἐὰν λειτουργήσῃ στὴν πράξι τὸ ἐξαρχικὸ σύστημα, ποιὸς εἶναι τελικῶς ὁ Ἐξαρχὸς τῆς Διοικήσεως τοῦ θ΄ κανόνα τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ πῶς ἐφαρμόζεται σήμερα ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ ἀκανθώδη ζητήματα ἐρμηνείας καὶ ἐφαρμογῆς τοῦ ἐκκλησίτου καὶ θὰ ἀναπτυχθεῖ ἀφενὸς στὴν ἀνάλυση τῶν κανόνων τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀφετέρου στὴν ἐπιγενόμενη κανονικὴ παράδοσις καὶ στὴν πράξι τῆς Ἐκκλησίας.

⁶⁶ Ρώμη, Νέα Ρώμη-Κωνσταντινούπολη, Ἀλεξάνδρεια, Ἀντιόχεια, Ἱεροσόλυμα. Ἡ κρατοῦσα ἐρμηνεία τοῦ κανόνα συνδέει τὴν ἀπόδοσις τῶν πρεσβεῶν τιμῆς στὸν Θρόνο τῆς Κωνσταντινούπολης μὲ πολιτικὰ

νεταί και στην πατερική γραμματεία⁶⁷. Τοιουτοτρόπως, ή λειτουργία τής Ένδημούσης Συνόδου εξέφραζε τὸ κῦρος τοῦ Θρόνου τής Κωνσταντινούπολης τόσο πρὶν, ὅσο και μετὰ τὴν Β΄ Οἰκουμενική Σύνοδο⁶⁸.

Ἡ αἴγλη τοῦ Θρόνου τής Κωνσταντινουπόλεως ἐπιβεβαιώθηκε πάρα πολὺ σύντομα μετὰ τὴν διαφορὴν οἱ ὁποῖες ἤχθησαν ἐνώπιον τής Ένδημούσης Συνόδου πρὸς ἐπίλυση. Πρώτη περίπτωση εἶναι ή σύγκληση Συνόδου στην Κωνσταντινούπολη τὸ 394, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Νεκταρίου, προκειμένου νὰ ἐξετάσει τὴν ὑπόθεση τῶν Βαγδαδίδου καὶ Ἀγαπίου οἱ ὁποῖοι διεκδικοῦσαν τὴν ἐπισκοπή Βόστρων (Αραβίας)⁶⁹. Δεύτερη περίπτωση εἶναι ή ὑπόθεση τοῦ ἐπισκόπου Κολωνίας Βοσπόριου, γιὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀπευθύνθηκε στην κρίση τοῦ Νεκταρίου καὶ ζήτησε νὰ ἀπαγορεύσει τὴν προσφυγή στὰ δημόσια δικαστήρια γιὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα καὶ νὰ διαλύσει τὴν ἔριδες τῶν παροικιῶν⁷⁰. Τρίτη περίπτωση⁷¹ εἶναι ἐκεῖνη τοῦ Γερωντίου, διακόνου στὸ Μιλάνο ὁ ὁποῖος καίτοι τιμωρήθηκε ἀπὸ τὸν ἱερὸ Ἀμβρόσιο κετέφυγε στην Κωνσταντινούπολη καὶ ἀφοῦ πέτυχε τὴν εὐνοία τῶν Ἀνακτόρων ἐξέλεγε Μητροπολίτης Νικομηδείας. Ὁ Ἀμβρόσιος ἀπευθύνθηκε τότε στὸν Νεκτάριο καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ καθαιρέσει τὸν Γερώντιο. Ἀναδείχθηκε συνεπῶς ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ή περὶ αὐτὸν Σύνοδος ὁ διατητὴς καὶ κριτὴς πάσης τής κατὰ Ἀνατολὰς Ἐκκλησίας⁷².

Ὁ διάδοχος τοῦ Νεκταρίου Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἂν καὶ ἀρχιεράτευσε μόλις ἕξι (6) χρόνια 398-404 ἔγινε δικαστὴς καὶ ἐπόπτης τῶν τριῶν ἐξαρχικῶν ἐκκλησιῶν (Θράκης, Ἀσίας, Πόντου)⁷³. Ὡς πρόεδρος τής Ένδημούσης Συνόδου στην Κωνσταντινούπολη ἐξέτασε τὸν λίβελλο τοῦ Οὐαλεντιανουπόλεως Εὐσεβίου κατὰ τοῦ Ἐφέσου Ἀντωνίου ποὺ περιεῖχε ἑπτὰ κεφάλαια κατηγοριῶν. Ἐν συνέχειᾳ μετέβη στην Ἔφεσο καὶ συνεκάλεσε τοὺς ἐπισκόπους Λυδίας, Ἀσίας, σὲ σύνολο ἑβδομήντα (70) καὶ μετὰ τὴν παρουσία πολλῶν Φρυγῶν, χειροτόνησε τὸν διάκονό του Ἡρακλείδη ἐπίσκοπο Ἐφέσου καὶ καθαίρεσε τοὺς ἕξι ἐπισκόπους ποὺ ἐξαγόρασαν τὴν ἐπισκοπὴς⁷⁴. Ἔτσι γίνεται κατανοητὸ γιὰτί οἱ «Μακροὶ ἀδελφοὶ» κατέφυγαν στὸν

ἐλατίρια «διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν Νέαν Ρώμην». Δὲν πρέπει νὰ ὑποβαθμίζεται, ὡστόσο, καὶ ή αἴγλη καὶ σπουδαιότητα τὴν ὁποῖα εἶχε αὐτοδυνάμως ὁ Θρόνος διὰ τής δράσεως τής Ένδημούσης Συνόδου.

⁶⁷ «Ἦμεῖς, ή μεγάλη πόλις (σ.σ. Κωνσταντινούπολη), οἱ πρῶτοι μετὰ τὴν πρώτην (σ.σ. Ρώμη) εὐθέως, ή μηδὲ τοῦτο παραχωροῦντες...» (ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Λόγος 36*, 12. PG 36, 280)

⁶⁸ ΦΕΙΔΑΣ ΕΝΔΗΜΟΥΣΑ, 39-87.

⁶⁹ ΜΑΞΙΜΟΥ, 110

⁷⁰ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Ἐπιστολή* PG 36, 185, *Νεκταρίω* PG τ. 37, στ. 304

⁷¹ ΜΑΞΙΜΟΥ, 112

⁷² ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, 8, 8. PG τ. 47, στ.1529-1532

⁷³ ΓΕΡ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Ἡ διαμόρφωσις τής Καθολικῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ε΄ αἰῶνος καὶ οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι: (περὶ τὰ εἰσαγωγικὰ προβλήματα, περὶ οὐσίας καὶ μορφῆς τοῦ χριστιανισμοῦ τ. ἔ. τής φιλοσοφίας τής ἱστορίας αὐτοῦ)*, Ἀθήνα: [χ.ό.], 1955, σελ. 78, στ. 2

⁷⁴ ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ, PG τ. 47 στ. 5-82

ιερό Χρυσόστομο, ό όποίος κατέχει μετά τόν 381 τόν πρώτο θρόνο τής Άνατολῆς, γιά νά δικαιωθοῦν⁷⁵.

Άξίζει νά σημειωθεῖ ότι ἐπί Κωνσταντινουπόλεως Άττικοῦ (406-425) παρατηρεῖται καί ἡ πρώτη ἐπέμβαση του θρόνου τής Κωνσταντινουπόλεως στίς ἐκκλησιαστικές ὑποθέσεις τοῦ Άνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ ποῦ ἔφθασε μέχρι καί τήν ἔκδοση διατάγματος ποῦ ἔδιδε τήν σχετική ἐξουσία στόν ἐκάστοτε ἐπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως⁷⁶. Βέβαια τόν διάταγμα ἀνακλήθηκε ἀλλά οἱ ἐπίσκοποι του Άνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ συνέχισαν νά ἀπευθύνονται στόν Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τίς ἀντιδράσεις του Πάπα τής Ρώμης⁷⁷.

Συμπερασματικά, οἱ παραμονές τής Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου βρῖσκουν τήν θέση τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐνισχυμένη σέ σημείο μάλιστα ποῦ νά ἀσκεῖ, χωρίς κανονική ἐπικύρωση, πατριαρχική ἐξουσία στίς Ἐκκλησίες τῶν τριῶν Διοικήσεων (Θράκης, Ἀσίας, Πόντου).

2.1.2. Ἡ Σύνοδος τής Σαρδικῆς καί τόν Ἐκκλητον τοῦ Ρώμης.

2.1.2.1. Οἱ κανόνες γ΄-ε΄ τής Συνόδου τής Σαρδικῆς.

Τόν Ἐκκλητον στόν ἐπίσκοπο τής πρεσβυτέρας Ρώμης χορηγήθηκε διὰ τῶν κανόνων⁷⁸ γ΄-ε΄ τής Συνόδου τής Σαρδικῆς⁷⁹. Ἔχει ὑποστηριχθεῖ βέβαια ότι τόν δικαίωμα αὐτό τόν ἀσκούσε ἐθιμικῶς, ἤδη νωρίτερα, πλὴν οἱ ἀπόψεις αὐτές ἐλέγχονται γιά τήν ἀκρίβειά τους. Ποιό εἶναι ὁμως τόν περιεχόμενο τοῦ Ἐκκλητίου τοῦ Ρώμης σύμφωνα μέ τόν γράμμα τῶν τριῶν αὐτῶν ἱερῶν κανόνων; Καταρχάς, ἀφορᾶ ἐπισκόπους ποῦ θεωροῦν ότι καθαιρέθηκαν ἄδικα⁸⁰. Ὁ καθαιρεθεῖς δύναται νά ἐκκαλέσει τήν ἀπόφαση στόν ἐπίσκοπο Ρώμης. Τόν δικαίωμα Ἐκκλητίου μποροῦν νά ἀσκήσουν καί οἱ ἐπίσκοποι ποῦ τόν καθάισαν μέ γράμμα τόν όποιο ἀποστέλλουν στόν ἐπίσκοπο Ρώμης. Μολονότι, τόν γράμμα τοῦ κανόνα ἀναφέρει ὀνομαστικά τόν ἐπίσκοπο Ρώμης Ἰούλιο, σύμφωνα μέ τήν κρατοῦσα καί ὀρθότερη γνώμη τόν δικαίωμα δέν εἶναι προσωποπαγές, ἀλλά ἀρχῆς γενομένης ἀπό τόν ἐπίσκοπο Ρώμης Ἰούλιο ἐφαρμόζεται γιά τόν ἐκάστοτε ἐπίσκοπο Ρώμης. Ἡ δυνατότητα τῶν ἐπισκόπων οἱ όποιοι προέβησαν στήν καθάισση νά ἀπευθυνθοῦν στόν Πάπα Ρώμης ζητώντας τήν ἀξιολόγηση τής ἴδιας τους τής κρίσεως προκαλεῖ ἀπορία καθῶς δέν συνηθίζεται δικονομικά. Πρόκειται κατ΄ ουσίαν γιά ἀναθεώρηση (revisio) τής

⁷⁵ ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ, ΡΓ τ. 47 στ. 25

⁷⁶ ΜΑΞΙΜΟΥ, 118

⁷⁷ Ὁ Πάπας Σίξτος ό Γ΄ ζήτησε μέ ἐπιστολή του ἀπό τόν Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλο νά μὴν δέχεται τούς ἐπισκόπους ποῦ τόν ἐπισκέπτονταν χωρίς τήν *epistola formata* τοῦ Ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης καί νά μὴν ἐπιτρέπει σέ καμία περίπτωση τίς κανονικές παραβάσεις. ΡΛ τ. 50, σελ. 612-613.

⁷⁸ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, Γ΄, 233-242.

⁷⁹ Ἡ Σύνοδος συνεκλήθη στή Σαρδική, σημερινή Σόφια, καί συμμετεῖχαν καί ἐπίσκοποι ἐκ Κύπρου, μεταξύ αὐτῶν ό Ἅγιος Τριφύλλιος ἐπίσκοπος Λέδρων (Λευκωσία). Βλ. <https://churchofcyprus.org.cy/22804> [τ.π. 6 Ἀπριλίου 2021].

⁸⁰ ΡΑΛΛΗΣ ΠΟΙΝΙΚΟ, 492.

κρίσεως τοῦ δικάσαντος δικαστηρίου (τῶν ἐπισκόπων). Ἡ ἰδιαίτερη αὐτὴ δικονομικὴ μεταχείριση πρέπει νὰ δικαιολογηθῆ ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ περιγύρο τῆς ἴδιας τῆς Συνόδου τῆς Σαρδικῆς καθὼς ὀλίγα μόλις ἔτη μετὰ τὴν καταδίκη τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἀπὸ τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο πολλοὶ ἐπίσκοποι ἦταν προσκείμενοι ἢ φίλα διακείμενοι σὲ αὐτόν. Σκοπὸς τῆς Συνόδου ἦταν μέσῳ τῆς ἐκκλίσεως στὴν αὐθεντία τοῦ Πάπα Ρώμης, ἡ προστασία τῶν ἐπισκόπων «κατὰ τῶν ἐκ φατριαστικῶν αἰτίων ἐκδιδομένων ἀποφάσεων»⁸¹.

Ἐφόσον γίνεῖ προσφυγὴ, ὁ Ρώμης ἀποκτᾷ δικαιοδοσίαν νὰ κρίνει ἐὰν ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ χρήζει ἢ ὄχι νέας ἐξέτασης. Αὐτὴ εἶναι ἡ κύρια ἀρμοδιότητα τοῦ Ρώμης καὶ ἀναλόγως τὴν κρίση του σὲ αὐτὸ τὸ θεμελιῶδες ἐρώτημα διαμορφώνεται καὶ ἡ περαιτέρω ἐξουσία του. Ἄν κρίνει ὅτι δὲν χρειάζεται ἐξέταση ἡ ὑπόθεσις, ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις γίνεταί ἀμετάκλητη καὶ ἀποξενώνεται καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ὑπόθεσις χωρὶς νὰ ἔχει πλέον ἐξουσία⁸². Ἡ δευτέρη ἐπιλογὴ τοῦ Ρώμης εἶναι νὰ ἀποφανθῆ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ νέα ἐξέταση τῆς ἐκκαλουμένης ἀπόφασις. Προσκαλεῖ τοὺς ἐπισκόπους τῶν ὁμοίων ἐπαρχιῶν ἐγγράφως καὶ, ἂν τὸ κρίνει ἀναγκαῖο, στέλνει καὶ κάποιους πρεσβυτέρους ὡς ἐκπροσώπους του οἱ ὁποῖοι μαζί με τοὺς ἐπισκόπους θὰ κρίνουν τὸν ἐκκαλοῦντα. Ἡ κατάθεσις τοῦ ἐκκλήτου ἔχει ἀνασταλτικὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τὴν καθάρσιον καὶ ἕως τῆς ἔκδοσις νέας ἀπόφασις δὲν ἐπιτρέπεται ἡ πλήρωσις τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου.

Ἄρα, τὸ ἐκκλήτο τοῦ Ρώμης εἶναι δικαίωμά του με δύο σκέλη, ἡ δὲ ἄσκησις τοῦ πρώτου προδιαγράφει τὴν πορεία του δευτέρου. Σὲ πρῶτο στάδιο ἀποφαίνεται γιὰ τὴν ἀνάγκη νέας ἐξέτασης τῆς ὑπόθεσις, ἐὰν δὲ κρίνει ὅτι πρέπει νὰ ἐξετασθῆ ὀρίζει τὴν σύνθεσις τοῦ Δικαστηρίου. Ἡ ἐξουσία του λοιπὸν αὐτὴ, ἀποτελεῖ προνόμιό του καὶ διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὸ τακτικὸ βοήθημα τῆς ἔφεσις⁸³ καὶ φυσικὰ δὲν προσδίδει στὸν προκαθήμενον τῆς τῶν Ρωμαίων Ἐκκλησίας τὴν ιδιότητα τοῦ ἀνώτατου Κριτῆ τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τὰ ὅσα ἀντίθετα ἔχουν ὑποστηριχθῆ κυρίως ἀπὸ ἐπισκόπους τῆς Δύσης.

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦμε περισσότερο στὸν ἱστορικὸ περιγύρο ποὺ ἐπηρέασε τὴν θέσπισιν τῶν κανόνων γ΄-ε΄ τῆς Συνόδου τῆς Σαρδικῆς καὶ τὴν ratio legis τοὺς ὅπως καὶ τὴν ἐπιρροὴν στὰ τελικῶς ἀποφασισθέντα ἀπὸ τοὺς πατέρες τῆς συνόδου τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Βυζαντινοῦ Κράτους τὴν δεδομένη χρονικὴ στιγμή.

Ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὴν θεωρία ὅτι ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὴν θέσπισιν τοῦ ἐκκλήτου τοῦ Ρώμης ἀπετέλεσε ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου ὁ δὲ δ΄ κανόνας νομο-

⁸¹ ΡΑΛΛΗΣ ΠΟΙΝΙΚΟ, 496.

⁸² Λιχονομία ἐπικρατεῖ στὸ ἐὰν ἡ κρίσις τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται νέα ἐξέταση συνεπάγεται ἐπικύρωσις τῆς ἀποφάσεως, ἄρα ἡ μόνιμη ὑπαρκτὴ στὸν νομικὸ κόσμον ἀπόφασις εἶναι αὐτὴ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ἢ ἀντίθετα ἡ ἀρνητικὴ κρίσις του καθιστᾷ τὴν πρωτόδικη ἀπόφασις ἀπρόσβλητη χωρὶς νὰ χάνει αὐτὴ τὴν αὐτελείαν της. Ἀπὸ τὴ σύγκρισιν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ λατινικοῦ κεμμένου τῶν ἱερῶν κανόνων προκύπτει ὅτι ὀρθότερη εἶναι ἡ δευτέρη γνώμη.

⁸³ Ἔτσι ὁ ΡΑΛΛΗΣ ΠΟΙΝΙΚΟ, 492-493. Ἀντίθετα ὁ Τρωϊάνος, Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ δικονομία μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, Ἀθήνα, ἰδ. ἔκδ, 1964, 145-146.

θετίθηκε ad hoc για την εγκατάσταση του εκ Καππαδοκίας Γρηγορίου στην επισκοπή της Αλεξάνδρειας με την πατριαστική Σύνοδο της Αντιόχειας του 340 που συγκροτήθηκε από τους έχθρους του Αθανασίου οι όποιοι τον καθαίρεσαν με την επίτευξη του αυτοκράτορα Κωνσταντίου⁸⁴. Η στάση του αυτοκράτορα αναδεικνύει μια άλλη πτυχή των σχέσεων Έκκλησίας-Πολιτείας της εποχής εκείνης ειδικά όταν ο αυτοκράτορας υποστηρίζει θρησκεία άλλη από αυτή της Ορθόδοξης Έκκλησίας, πρόκειται για την ανάγκη αυτόνομησης της Έκκλησίας από την έως τότε πρακτική των αυτοκρατόρων να αναθέτουν την εκδίκαση κατηγοριών κατά επισκόπων σε συνόδους που συγκαλοῦσαν οι ίδιοι ή να υποβάλλουν σε νέα συνοδική κρίση αποφάσεις που εκδόθηκαν από άλλη Σύνοδο. Άλλως ειπεῖν, να επέμβαιναν στα έσωτερικά της Έκκλησίας και να επηρεάζουν αποφασιστικά την πορεία της. Αυτή την ανάγκη συνειδητοποίησε ο εισηγητής των κανόνων περι εκκλήτου της Συνόδου της Σαρδικής Κορδούης Όσιος, ήγέτης της Ορθόδοξης μερίδας, ο όποιος μετείχε και στην Σύνοδο της Νικαίας⁸⁵ και εισηγήθηκε την θέσπιση βαθμού εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας αντί του αίρετικού (άρειανού) Αυτοκράτορα και της έως τώρα πρακτικής να επέμβαινει ως προεγγραφή στα έσωτερικά της Έκκλησίας. Τοιουτοτρόπως, οι κανόνες γ'-ε' της Συνόδου της Σαρδικής σκοποῦν στην προστασία των επισκόπων από αποφάσεις τα παραγωγικά αίτια των όποιων είναι πατριαστικά.

Η απόλυτη σύνδεση των περι εκκλήτου κανόνων με τα προνόμια του επισκόπου Ρώμης και βραδύτερα του Νέας Ρώμης- Κωνσταντινουπόλεως στερεί την ανάδειξη αυτής της πτυχής του ζητήματος του εκκλήτου. Θεσπίστηκε ως απαίτηση της Έκκλησίας να απαγκιστρωθεί από μία παντοδύναμη εκτελεστική έξουσία ή όποια μετήρχετο την πίστη για να προωθήσει την πολιτική της και αυτή ή πίστη την δεδομένη χρονική στιγμή ήταν αντίθετη με την πίστη της Έκκλησίας. Η επιλογή του επισκόπου Ρώμης στηρίζεται στην αποστολική παράδοση της όποιας θεωρήθηκε συνεχιστής και φύλακας και στα όρθόδοξα διαπιστευτήρια τα όποια είχε δώσει στην περίπτωση του Μ. Αθανασίου.

2.1.2.2. Η προσπάθεια του επισκόπου Ρώμης να διεκδικήσει την υπέρτατη δικαστική έξουσία και ή σύγκρουση με την Έκκλησία της Αφρικής.

Οι έπίσκοποι της Ρώμης προσπάθησαν άμέσως μετά την Σύνοδο της Σαρδικής να επιβάλλουν το προνόμιο του εκκλήτου που αυτή καθιέρωσε ως δικαίωμα υπέρτατης δικαστικής έξουσίας στην Έκκλησία. Μάλιστα οι περι εκκλήτου κανόνες της Σαρδικής προστέθηκαν στους κανόνες της Νικαίας και διαδόθηκαν ως τέτοιοι δη-

⁸⁴ Μολοντί ο Αθανάσιος δικαιώθηκε από την Σύνοδο που συγκλήθηκε από τον Πάπα Ιούλιο το έτος 341, ο αυτοκράτορας δέν επέτρεψε την επιστροφή του στον Θρόνο της Αλεξάνδρειας.

⁸⁵ Μάλιστα υπήρχε εκ των διαπρεπεστέρων μελών της (εορτάζεται από την Έκκλησία στις 27 Αυγούστου).

λαδὴ ὡς ψευδεπίγραφοι κανόνες τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Ζώσιμος μὲ (νόμιμη βάση) τοὺς κανόνες τῆς Σαρδικῆς ὡς κανόνες ὅμως τῆς Νικαίας, διεκδίκησε δικαίωμα ὑπατοῦ δικαστῆ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Οἱ Ἀφρικανοὶ ὅμως, οἱ ὁποῖοι διέγνωσαν ὅτι οἱ κανόνες εἶναι ψευδεπίγραφοι τῆς Νικαίας, ἀφοῦ δὲν περιείχοντο ὡς τέτοιοι στὶς κανονικὲς τοὺς συλλογὲς ἀποφάσισαν στὴ γενικὴ Σύνοδο τοῦ 419 νὰ ἀπευθύνουν ἐρώτημα γιὰ τὸ ἀκριβὲς κείμενο τῆς συνόδου τῆς Νικαίας, στὶς ἐκκλησίες τῆς Ἀντιόχειας, Κωνσταντινούπολης καὶ Ἀλεξάνδρειας ἂν καὶ λόγῳ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Θρόνο τῆς Ρώμης ὑποσχέθηκαν ὅτι προσωρινὰ θὰ στοιχισθοῦν μὲ τὴν ἀξίωσίν του. Ὅταν ὅμως οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀφρικῆς, μετὰ τὴν ἀποστολὴ ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς τοῦ γνησίου κειμένου τῶν κανόνων⁸⁶ τῆς Νικαίας βεβαιώθηκαν γιὰ τὸ ψευδεπίγραφο τῶν κανόνων ἀπέκρουσαν σφοδρὰ τὴν ἀξίωση τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης νὰ δικάζει τὶς ἐφέσεις τῆς Ἐκκλησίας τοὺς καὶ νὰ στέλνει ἀπεσταλμένους στὶς ἐπιτόπιές τοὺς δικαστικὲς συνεδρίες. Συνεπῶς, τὸ ἔτος 424 ποὺ γράφτηκε αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ ἀπαγορεύονταν οἱ πρὸς τὸν Ρώμης ἐφέσεις ἀπὸ ὅσους ἀνῆκαν στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀφρικῆς. Ὑποστηρίζεται⁸⁷, ὅχι ὅμως ὁμοφώνως⁸⁸, ὅτι ἡ ἀπαγόρευση αὐτὴ ἴσχυε ἀνέκαθεν. Πρῶτος πάντως ὁ κανόνας κβ' τῆς συνόδου τῆς Μιλένης τοῦ ἔτους 416 ὀρίζει ὡς πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους, διακόνους καὶ ὑποδεέστερους κληρικούς, χωρὶς ἰδιαίτερη μνεία τῶν ἐπισκόπων «*non provocent, nisi ad Africana concilia vel ad primates provinciarum suarum: ad transmarine autem, qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communionem suscipiatur*». Τὴν διάταξη αὐτὴ ἐπανέλαβε ἀμετάβλητη ἡ Σύνοδος τῆς Καρχηδόνας τὸ ἔτος 418. Στὴ σύνοδο τοῦ ἐπόμενου ἔτους οἱ συμμετέχοντες ἐπίσκοποι προσέθεσαν τὴν ἀκόλουθη ρήτρα «*aut ad universal concilium, sicut et de episcopis saepe constitutum est*» καὶ ἔτσι ἐπέκτειναν τὴν ἀπαγόρευση ρητῶς καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων μὲ σκοπὸ διὰ τῆς ἀντιστάσεώς των νὰ δημιουργήσουν καὶ νομοθετικὸ ἔρεισμα.

Παρὰ τὴν νόθευση τῶν κανόνων τῆς Νικαίας μὲ τοὺς κανόνες τῆς Σαρδικῆς ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ρώμης, ἡ διεκδίκηση ἀπὸ τὸν Πρῶτο τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς νὰ εἶναι ὁ ὑπάτος δικαστὴς τῆς Ἐκκλησίας δὲν μπορεῖ νὰ θεμελιωθεῖ μόνον σὲ αὐτὸ τὸ διάβημα. Εἶναι γεγονός ὅτι στὴν Β΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ὅπου καταδικάστηκε ὁ νεστοριανισμὸς, ὑπερασπιστὴς τῆς Ὁρθόδοξης πίστεως ἀνακηρύχθηκε ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης καὶ τὴν ὁμολογία πίστεως αὐτοῦ ἐπέβαλε ὁ αὐτοκράτορας στοὺς ὑπηκόους του. Τέλος, μετὰ τὴν ὀριστικὴ διαίρεση τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους σὲ ἀνατολικὸ καὶ δυτικὸ καὶ τελικὰ τὴν διάλυση τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης ἀπέκτησε νέο διευρυμένο ρόλο. Ὑποκατέστησε, *de facto*, τὶς ἀποσυντεθειμένους αὐτοκρατορικὲς δομὲς καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐνισχύθηκε ὁ

⁸⁶ Τὸ κείμενο μεταφράσθηκε λατινιστὶ ἀπὸ δύο ἑλληνομαθεῖς, τοὺς Θιάριστο καὶ Θεῖλο, καὶ δὲν περιεῖχε τοὺς κανόνες τοὺς ὁποῖους ἐπικαλέσθηκε ὁ Ζώσιμος. Βλ. ΡΑΛΛΗΣ ΠΟΙΝΙΚΟ, 505.

⁸⁷ ΡΑΛΛΗΣ ΠΟΙΝΙΚΟ, 507.

⁸⁸ ΡΑΛΛΗΣ ΠΟΙΝΙΚΟ, 507.